

בעהשי"ת

רבי צבי אשכנזי מלבוב
בעל ה"חכם צבי" זי"ע
משפחתו ויוצאי חלציו - זהותם ושמותיהם

מתוך ארבע מאמרים שפורסמו
ב"ויתילדו" - לחקר היוחסין בישראל
מספר 104, 103, 102, 101

ערכתי בס"ד
נפתלי אהרן וקשטיין
המאגר העולמי לכתבי היוחסין

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

פרק ראשון מבוא - קוים קצרים לתולדותיו

א

משפחת ה"חכם צבי" - מהמשפחות המיוחסות בישראל

בראש דברינו, מן הענין להביא את המובא ב"פתחא זעירא" לספר "צבא רב" של הגאון רבי צבי הירש מברלין - מנכדיו של ה"חכם צבי" - [אבי משפחת "ברלינר"], שנכתב על ידי נכד המחבר, ה"ה הגאון המפורסם רבי צבי יחזקאל מיכלזון מפלונסק זצ"ל, משמו של הגה"ק בעל ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע - שהיה אף הוא מצאצאיו של ה"חכם צבי". [צבא רב - פתחא זעירא, עמוד ח', בדפוס פיעטרקוב שנת תרס"ח. במהדורה החדשה של "מכון ירושלים" שנת תשס"ב, מופיע בעמוד 43].

ואלו דבריו: "כתב אלי ש"ב הגה"צ מ' אברהם יוסף שיחי' איגרא - הרבי מקשנוב, ששמע מפי ש"ב הגה"ק מהר"ח מצאנז ז"ל, אשר הבעש"ט זי"ע אמר, שג' משפחות נקיות דור אחר דור, אשר כרת את אברהם, ושבועתו ליצחק, ויעמידה ליעקב, והם: משפחות החכם צבי, ומשפחת זקני הגה"ק ר' מאיר הלוי הורוויץ אבד"ק טיקטין, ומשפחת הבעל שם טוב ז"ל...".

*

דבריו של אור שבעת הימים מרן הבעש"ט זי"ע על טהרתם ויחוסם של שלושה משפחות עתיקות בישראל, ידועים ומפורסמים. על משפחות אלו נמסר משמו שהן נחשבות למיוחסות ונקיות ביותר דור אחר דור, וכנ"ל. ברם, מי הן שלוש משפחות אלו? גירסאות רבות יש בדבר, ואנו הבאנו את הגירסא הנ"ל - המשלבת את משפחת ה"חכם צבי" ביניהן.

ואמנם, מצויה גם גירסא נוספת, ולפיה המשפחות הן: "שפירא", "הורוויץ", ו"מרגליות". ויש שמסרו: משפחת רפפורט מהכהנים, הורוויץ מהלויים, שפירא מהישראלים. [הרחבה ומקורות לגרסאות השונות, ראה "ויתילדו" מאמר מספר 32 ו-49].

ב

ואלה תולדות

הגאון הקדוש רבי צבי אשכנזי - בעל ה"חכם צבי", אב"ד דק"ק אמסטרדם, היה בנו של הגאון רבי יעקב ז"ק אשכנזי - אב"ד דק"ק אובן, בנו של הגאון רבי בנימין זאב ז"ק אשכנזי - [אב"ד דק"ק לובלין].

ה"חכם צבי" זי"ע נודע בדורו ולדורות כאיש קדוש, חסיד ופרוש, תקיף בדעותיו ואינו נושא פנים לאיש. לוחם אמין ללא פשרות עד מסירות נפש, שהתייצב בגאון נגד הרשויות, ולחם נגד אנשי חמס וזדון.

לדברי היעב"ץ בהספדו על אביו - "יציב פתגם", נולד בסביבות שנת ת"כ, והוא מציין שהוא היה בן נ"ח בפטירתו בר"ח אייר שנת תע"ח לפ"ק: "ונקרא לשיבה של מעלה בן נ"ח בא בכל"ח אלי קבר ונ"ח נפשיה". ברם, כיום, נמצא מסמך נדיר - ספר "הבחור" שהיה שייך לאביו של ה"חכם צבי" - ה"ה הגאון רבי יעקב ז"ק הנ"ל, [ההערות שבשולי הספר נדפסו על ידי הרב צבי י. לרר

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

מירושלים, בקובץ "צפונות" חלק י"ד], ובשער הספר נמצא רשום על ידו:
"יום ו' בבוקר שני דר"ח אלול תח"י לפ"ק, לפרט ולסדר צדק צדק תרדוף למען תח"י, נולד בני
צ'דיק ב'אמונתו י'חי', הנקרא בשמו צבי שי' לאוי"ט, השם יזכני לגדלו לתורה ולחופה ולמע"ט
ולעבודת הבורא יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד".
[הננו לציין את השערות המעניינות של הרה"ג ר' אברהם יעקב בומבך הי"ו, לפתרון תיבות
ספורות ועלומות שנכתבו בשער הנ"ל בשורה העליונה, לפני רישום לידת ה"חכם צבי". שם נכתב:
"שפ"ג ז"ך סיון". עד היום לא מצאנו מי שהתייחס לשורה זו. לדעתו, גם תיבות אלו נכתבו על ידי
הגאון רבי יעקב ז"ק - אבי ה"חכם צבי", שהעלה כאן את תאריך לידתו שלו עצמו...].

ג

חיו, מגוריו, רבנותו ונידודיו - עד לפטירתו

לימים, עבר עם משפחתו ממערין לאובין, ונתחנך על ברכי אבי אמו, הגאון רבי אפרים הכהן
- בעל ה"שער אפרים" - רב העיר. למד אצל חכמי הספרדים, ושנתיים ישב בבית המדרש של רבי
אליהו קובו בשלונקי, שם סיגל לעצמו מנהגי הספרדים והליכותיהם.
בשנת תמ"ו, צר קיסר אשכנז על אויביו הישמעאלים, ונהרגו אשתו הראשונה ובתם היחידה,
בפיצוץ על ביתם. או אז, ברח לסרייבו, ונתמנה שם לרב. בברלין, נשא בשנית את מרת שרה רבקה
ע"ה, בת הגאון רבי משולם זלמן מירלש - אב"ד דשלש קהילות קדושות אה"ו [א'לטונה ה'מבורג
וואנדסבעק], וישב אצל חמיו באלטונה, ושהה שם י"ח שנה על התורה ועל העבודה. הקים שם
"קלויז", והרביץ בה תורה לתלמידים שהתלקטו סביבו.
לאחר פטירת חמיו, מילא את מקומו תקופה מסויימת כרב העיר. משם נקרא לכהן פאר כרב
באמשטרדם. בעקבות מלחמותיו נגד השבתאי חיון שר"י נאלץ לברוח, ושהה שבועות ספורות
בלונדון, ומשם נדד בערים שונות, ושהה בק"ק אפטא וסטאשוב, ולבסוף נתקבל לרבנות ק"ק
לבוב.

*

ה"חכם צבי" נפטר ביום ב' דר"ח - א' באייר שנת תע"ח, ומנו"כ בלבוב. זוגתו מרת שרה
רבקה ע"ה, נפטרה ביום ג' בשבט שנת תע"ט, ומנו"כ שם.
תולדותיו נכתבו ע"י בנו בכורו הגאון רבי יעקב עמדין - היעב"ץ בספרו "מגילת ספר", וכן בין
בתרי חיבוריו הרבים.

פרק שני

יוצאי חלציו של ה"חכם צבי" זי"ע - בספרי התולדות

א

כמה ילדים היו לו ל"חכם צבי"?

במהלך עבודתו בחקר תולדות הגאון הקדוש רבי צבי אשכנזי - ה"חכם צבי" זי"ע וצאצאיו,
נתוודענו למציאות מעניינת ביותר. למרות פרסומו הרב של ה"חכם צבי", וכתיבה פורה לתולדותיו
במרוצת השנים מאז ועד ימינו אנו, ובראשם על ידי בנו הגדול הגאון הקדוש רבי יעקב עמדין -

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

היעב"ץ זי"ע, שהעלה על הכתב פרטים נרחבים לתולדותיו ותולדות אביו ובני משפחתו בספרו "מגילת ספר", בכל זאת אין דברים ברורים ומוסכמים בענין זהותם של ילדיו, שמותיהם ותולדותיהם.

למרבה התמיהה, למרות דבריו המפורשים של היעב"ץ ב"מגילת ספר" שלו, שאמו הרבנית ילדה לו לאביו בעל ה"חכם צבי" חמש עשרה ילדים, ברם, בבואינו לערוך רשימה מפורטת של צאצאי ה"חכם צבי" ולרכז את כל המצוי אודותיהם בספרי התולדות, הגענו לרשימה של כ"עשרים וחמשה" ילדים... מעתה, שומה עלינו לברר ולחקור היטיב, מי מהם אכן היו ילדיו, ומי לא.

*

יש לציין כאן פרט נוסף וחשוב כשלעצמו, אשר יתכן גם שהיא הנותנת לאי הבהירות הנזכרת. מכל ששה עשר צאצאיו של הגאון בעל ה"חכם צבי" משתי נשותיו - כולל הבת היחידה שנולד לו מזיווגו הראשון - לא האריכו ימים כי אם "עשרה" בלבד. האחרים, נפטרו או נהרגו בילדותם. והיתר, מהם אשר נפטרו בצעירותם גם הם.

"מעמדן, נסע אבי מורי הרב ז"ל... כי היינו "חמשה" בנים ו"חמש" בנות לאבי ולאמי ז"ל, כולנו נולדנו להם באלטונא, ובת "אחת" קטנה היא לבדה נשארה מהנולדים לאמ"ה ז"ל באמסטרדם, שלא נתקיימו, גם הבת הזאת מתה בדרך" - לשון היעב"ץ ב"מגילת ספר" [עמוד 59].

ב

בנו של ה"חכם צבי" - הגאון היעב"ץ, כמקור ראשון לרשימה דלהלן

בפרקים אלו, שבהם נפרט את שמות יוצאי חלציו של ה"חכם צבי", נבדוק גם את אלו הרשומים גם הם - בטעות - כיוצאי חלציו של ה"חכם צבי".

מאחר שהגאון היעב"ץ מתייחס ב"מגילת ספר" שלו לזהותם ולתולדותיהם של עשרת אחיו ואחיותיו, ובין השיטין העניק לנו גם רמזים ופרטים בודדים אודות יתר יוצאי חלציו של האב הגדול ה"חכם צבי", משום כך נקח את דבריו כבסיס לרשימתנו וכמקור ראשוני ומוצק. בהמשך, נבדוק את השיבושים שנשתרשו במהלך השנים והוסיפו לנו בטעות עוד כעשרה ילדים ועוד עשרות ומאות צאצאים... ואם כי דברי היעב"ץ עצמם מספיקים לנו על מנת להטיל דופי בהם ובשיבושיהם, ברם, מאחר ובחקר היוחסין עסקינו, נוסיף למחקרינו ראיות נוספות והוכחות מוצקות שיביאו אותנו להעמדת שלשלת היוחסין על תילה, ולסיכום מדויק של כל יוצאי חלציו של ה"חכם צבי" בע"ה.

*

השתדלנו להעמיד את הרשימה על פי סדר לידתם. באותם המקומות שלא נמצינו למדים על כך בפירוש, כי אם "מכללא איתמר", השתדלנו להציג בפני הקורא את המהלכים והחשבוניות שהביא אותנו למסקנותינו.

ג

בתו הבכורה של ה"חכם צבי" - היחידה מזיווגו הראשון

בפרקים הבאים נתמקד בצאצאיו של ה"חכם צבי" זי"ע מזיווגו השני, ה"ה הרבנית מ' שרה רבקה ע"ה בת הגאון רבי משולם זלמן מירלש - אב"ד דק"ק אה"ו.

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

כאמור בתו הבכורה, היחידה מזיווגו הראשון, נולדה לו ל"חכם צבי" בעיר אויבן, בסביבות שנת תמ"א, ונהרגה שם יחד עם אמה הי"ד, בשנת תמ"ו.
"ויבא כדור של אש מ'קנה השרפה' הגדול שקורין 'קאנאן', ויפול בבית שהוא דר שם אמ"ה [אבי מורי הרב] ז"ל, ויך את הבית רסיסים ובקיעים, ויך הכדור את אשתו הראשונה, עם הילדה שהיה לו ממנה" - דברי היעב"ץ, [מגלת ספר" עמוד 8].

פרק שלישי חתנו, רבי אריה לייב מאמשטרדם

א

תולדות רבי אריה לייב

הרבנית מרת מרים ע"ה, בתו הבכירה של ה"חכם צבי" מזיווגו השני, נולדה באלטונא בסביבות שנת תנ"ב.

בשנת תס"ז, נישאת לבעלה הגאון רבי אריה לייבוש מאמשטרדם. "אחותי הגדולה מרים ע"ה, שידוך לגיסי ר"ל [רבי לייבוש] ע"ה, בנו של הרב מו"ה שאול ז"ל, שלשלת היוחסין להגאון מ' העשיל ז"ל" - לשון היעב"ץ [מגלת ספר" עמוד 65].

רבי [יהודה] אריה לייב - אב"ד דק"ק ריישא, גלוגא, לבוב ואמשטרדם, נולד בסביבות שנת ת"נ בלוקאטש. אביו, הגאון רבי שאול - אב"ד ור"מ דק"ק קראקא, היה בנו של הגאון המפורסם הרבי ר' העשיל מקראקא זי"ע. נפטר בליל שביעי של פסח שנת תקט"ו, ומנו"כ באמשטרדם.

*

הרבנית מ' מרים ע"ה, נפטרה באמשטרדם ביום שבעה עשר בתמוז שנת תקי"ג. וזה נוסח מצבתה: "ותמת שם מרים ותקבר שם, גזרה שוה לכל נפש, כל היום עליה דוה. פ"ג. אשה גדולה וחשובה, ממקור קדוש עליון נחצבה, צנועה וחסידיה חכמנית הרבנית, פזר נתנה לאביונים, הגבירה מרת מרים זללה"ה, בת המפורסם בכל קצוי ארץ יחיד בדורו דומי' לו תהלה ה"ה חכם צבי זצוק"ל, אור תורתו הי' זורח פה בקהלתנו, והיא גם היתה עטרת לבעלה ה"ה אמ"ו המפורסם בכל העולם הוא הארי החי גאון ותפארת ישראל אב"ד בקהלתנו מהור"ר ליב נר"ו לא יכבה. הלכה לעולמה ביו' שבירת הלוחות י"ז תמוז תקי"ג ליצירה, ולמחרתו בעש"ק בשם טוב נקברת, תהי נפשה..." [קול בת גלים" - 5].

ב

זרע ברך ה'

מצאצאיהם של רבי אריה לייבוש ומ' מרים בת ה"חכם צבי", [ראה בספר "צבי לצדיק"], ידועים לנו:

- א] בנם, הגאון רבי שאול - אב"ד דק"ק אמשטרדם - בעל ה"בנין אריאל".
- ב] בנם, הגאון רבי צבי הירש מברלין - אב"ד דק"ק לונדון - מח"ס "צבי לצדיק".
- ג] בנם, הגאון רבי משה יהושע העשיל - אב"ד דק"ק עמדין. [דעת הגאון רבי יוסף לעוונישטיין מסעראצק, בסוף ספר "אנשי שם", הערה לסימן צ'].

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

[ד] בתם, הרבנית מ' נחמה נייטשי ע"ה, אשת הגאון רבי משה מזאלקאווא.
[ה] בתם, הרבנית מ' דינה ע"ה, אשת הגאון רבי שאול - אב"ד דק"ק האג. לא השאירו
אחריהם זש"ק. תורותיו וכתביו נדפסו לאחרונה בספר "בנין שאול", ע"י הרה"ג רבי פינחס מייערס
מאנטוורפן שליט"א.
[ו] בתם, הרבנית מ' שרה לאה ע"ה, אשת הגאון רבי יצחק הלוי רייצעס - אב"ד דק"ק קראקא.
[ז] בתם, הרבנית ע"ה, אשת רבי אהרן יהושע - אב"ד דק"ק קעניגסבערג.
[ח] בתם, הרבנית ע"ה, אשת הגאון רבי יצחק איציק - אב"ד דק"ק העלמא, [מקורו בכתבי
הגר"י, אולם יתכן שהוא ר' יצחק רייצעס הנ"ל].

ג

איש קומה ו'ספאדיק" על ראשו - מעשה פלא

מעשה פלא, הובא ב"פתחא זעירא" שבראש ספר "צבא רב" - מהדורה תנינא עמוד מ"ג, בשם
החסיד רבי אפרים ברלינר מלובלין, בשם אביו הגאון רבי אריה לייבוש [בנו של הגאון רבי טעבלין]
ברלינר מפייעטרוקוב, שסיפר לו:
"פעם אחת, בהיותו לפני הרבי מלובלין, [הרה"ק רבי יעקב יצחק - החוזה מלובלין זי"ע], אמר
לו: 'שמך לייבוש, אחר זקינו הגאון רבי אריה לייבוש אבד"ק אמשטרדם, ואנכי ראיתיו בעת
שהלכתי אל הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע.
"בין היערים, ראיתי איש קומה, ו'בתי-יד' [ובלשונו: "ארביל"] ארוכות ורחבות, ומצנפת
[ובלשונו: "ספאדיק"] גדול, ומאויים, הלך לנגדי, ושאל אותי: 'היכן אתה הולך'. והשבתי: 'ללמוד
תורה אצל הרבי ר' שמעלקא'. אמר לי: 'וודאי ראוי אותו צדיק, אבל אלמדך, שתלמוד רק ש"ס,
ותרגיל עצמך לחדש חידושים מכל דבר שיועיל לסיום.
"ושאלתיו מי הוא, ואמר לי שהוא הרב מאמשטרדם - חתנו של ה'חכם צבי'. והיה לו שומא
על צווארו, וכפי שצייר אותו, ראה שהכירו כאילו היה בחיים".

*

[בספר "בנין שאול" - ירושלים תשס"ה, מציין על כך מדברי הרה"ק רבי משה מסאמבור זי"ע
בספרו הקדוש "תפלה למשה" בפרשת לך-לך, ששאל את אחיו הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב
זי"ע, מדוע כאשר מתפלל תפילת המנחה חוץ לעיר בין העשבים, זוכה להתפלל בהתלהבות
עצומה. והשיב לו, שהוא משום שנשמות הצדיקים נמצאים שם, ורצים אחר איש צדיק אשר הוא
עודנו בחיים, ונדבקים בו].

פרק רביעי

חתנו, רבי יצחק אב"ד דק"ק נעשוויז וביאלה דליטא, בנו של ה"פנים מאירות"

א

"בת אוריין היא"

בתו השניה של ה"חכם צבי", הרבנית מ' רחל ע"ה, נולדה בסביבות שנת תנ"ד, באלטונה. לא
ידועים פרטים אודותיה.

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

"בבתו השני', נתחתן [ה"חכם צבי"] לבן הגאון ר' מאיר אב"ד דפרוסטיץ [ה"ה הגאון בעל ה"פנים מאירות", ששימש לאחר מכן כאב"ד דק"ק אייזנשטאט], והצליח גם כן ברבנות במדינות ליטא, ורק להם בן יחיד רך וטוב וחכם וסופר" - דברי היעב"ץ [מגלת ספר, עמוד 69]. במקום אחר, מציין אחיה היעב"ץ את שמה: "אחותי רחל היתה אז אצל חמיה בק"ק אייזנשטאט", [שם, עמוד 59].

*

חותנה, הגאון הגדול בעל ה"פנים מאירות" סיפר בשבחה בספרו: "ושמעתי, דמחותני הגאון חכם צבי נשא אצל אוהר"ן [שעון] של כסף. וכן העידה אשת בני, ובת אוריין היא", [שו"ת "פנים מאירות", ח"ב, סוף סימן קכ"ג].

בספרו "כתנות אור" פרשת קרח, רשם המחבר בעל ה"פנים מאירות" מדברי התורה שדיבר עם מחותנו בעל ה"חכם צבי" בעת נישואיהם של ר' יצחק ומ' רחל. יש לציין שגם מחותנו ה"חכם צבי" מזכירו בספרו, ח"א סימן ע"ח: "זה השבתי למחותני מוה"ר אב"ד דק"ק פרוסטיץ".

ב

תולדות רבי יצחק [אייזנשטאט] מנעשוויז

בעלה, הגאון רבי יצחק בן ה"פנים מאירות", כיהן כאב"ד במדינת ליטא - בק"ק נעשוויז, סלאוויץ, וביאלה. פרטים אודותיו הבאנו במאמרינו לתולדות ה"פנים מאירות" - אבותיו וצאצאיו, [ראה "ויתילדו" מספר 40, אות ד].

כאביו, לחם בעוצמה את מלחמת ה', נגד כתות ה"שבתי"ים וה"פרנק"יסטים, והנגררים אחריהם. ידידו הקרוב, הגאון רבי ברוך בן רבי דוד [מתלמידי ה"פני יהושע"], הידוע בשם: "ר' ברוך מארץ יון", איש ווהלין, התיישב לזמן מה בביאלע, על מנת לסייע לר' יצחק במלחמותיו. כחמש עשרה ממכתביו בנידון זה, נשארו לפליטה, בזכות ידידו וגיסו היעב"ץ, שהדפיסם בספריו, [ראה ספרו: "שימוש", - מעשה נורא בפודוליה, שהדפיסו באלטונא בשנת תק"ח]. במכתבו האחרון, משנת תק"ז, מודיע לגיסו היעב"ץ על החרמות בערי פודוליה שהוציאו על השבתאים והפרנקיסטים.

רבי יצחק נפטר בשנת תקל"ה, [ואחיו - רבי שבתי איזנשטאט, מילא את מקומו ברבנות. "ביאלע" - ת"א תשכ"א, עמוד 268].

*

אביו ה"פנים מאירות" מביא דברי תורה משמו, בספרו "כתנות אור", [בשלח, ד"ה ובני הרב. וראה סוף פרשת משפטים].

כמו כן, התכתב ארוכות עם הגאון המפורסם רבי חיים הכהן רפאפורט, [ראה: שו"ת "רבי חיים כהן", חלק אה"ע סימן ס"ט. בסוף הספר, בקונטרס "שאלת חכם" סימן ד', הובאה תשובה ארוכה ממנו].

גיסו, הגאון רבי אריה לייבוש הנ"ל, מזכירו בשאלתו אל הגאון רבי מרדכי האלברשטאט - אב"ד דק"ק דוסלדארף, וכה מכנהו שם: "גיסי הגאון המנוח מו"ה יצחק בן הגאון המנוח מו"ה מאיר א"ש האב"ד דק"ק ביאלי". [ראה שו"ת "מאמר מרדכי", סוף סימן ס"ג].

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

ג

מיהו בנם היחיד "רך וטוב חכם וסופר"?

גיסו, היעב"ץ, מציין - כאמור לעיל - שהיה להם לאחותו ובעלה: "בן יחיד רך וטוב חכם וסופר", [מגלת ספר, עמוד 69].
ברם, אין אנו יודעים מי הוא בן זה, ואין לנו פרטים כלל אודות יוצאי חלציהם של רבי יצחק בן ה"פנים מאירות" וזוגתו מ' רחל בת ה"חכם צבי".
להלן, נעלה השערה שהעלו כמה קוראים, וירא הקהל וישפוט, ויוסיף לנו חומר לפתרון התעלומה.

*

הנה, ב"ויתלדו" מאמר מספר 86, הבאנו תגלית מעניינת, שבו חשפנו את שם אביו של הרה"ק רבי פינחס מגניזוויש זי"ע, שהיה צאצא קרוב של ה"פנים מאירות", ובכל זאת לא היה לנו אף קצה מידע על השתלשלות יחוסו אל ה"פנים מאירות".
כל ההשערות שהיו קיימות עד היום, הוכחו כבלתי מדויקים. כה רבה היתה התעלומה, עד שאפילו שם אביו של רבי פינחס לא היה ידוע שנים רבות. אמנם היו ששיערו ששמו היה: רבי יהודה, ולא הוכחה או הופרכה הנחה זו.
כאמור, לאחרונה, נמצא שמו של האב בדרך מפתיע, מתוך מסמך נדיר שעמד למכירה פומבית. מדובר במכתב מאת ראשי הקהל בווארשא, אל ראשי הקהל בהמבורג ואלטונה, מיום כ"ה בטבת שנת תקס"ח, [ולמספרם 1808]. המכתב נמצא כיום בירושלים, ומכון "אסופה" העמידוהו למכירה פומבית בחודש שבט תשס"ח, תווית מספר 448.
נושא המכתב הוא בנדון האשה מרת חיה "בת הגאון ר' ברוך דומ"ץ קראשניק, נכדת ה'פנים מאירות' ושאר גאוני ארץ, ואחות הרב החסיד ר' פינחס דומ"ץ גניזשוואב"!
הרי לנו תגלית מעניינת, ומעתה אנו יודעים שרבי פינחס היה בנו של רבי ברוך מקראשניק, והוא זה שהיה "נכד הפנים מאירות ושאר גאוני ארץ"!
עתה עם גילוי שמו של אביו של רבי פינחס מגניזוויש, שומה עלינו לבדוק את זהותו של אביו - רבי ברוך מקראשניק זה. ועוד יש לבדוק, האם הוא מופיע באחד ממגילות היוחסין הקיימות בימינו בפירוט יחוסו עד ה"פנים מאירות". האם יש מי שיכול להוסיף מידע בענין?

ד

שמה רבי ברוך מקראשניק, הוא בנו או נכדו של רבי יצחק חתן ה"חכם צבי"?

והנה, מאז שפירסמנו את שם אביו של רבי פינחס מגניזוויש, פנו אלינו רבים וטובים מצאצאי משפחה מיוחסת זו, בנסיון לפתור את תעלומת זהותו של האב רבי ברוך מקראשניק.
יש המשערים שרבי ברוך התייחס אל ה"פנים מאירות" בהשתלשלות ישירה כ"בן אחר בן", ושם המשפחה "אייזנשטאט" של ה"פנים מאירות" וצאצאיו, נשתנה אצל רבי פינחס בנו של רבי ברוך לשם משפחת "אייזנטל". אולם - לעת עתה, אין לנו הוכחות לכך.

*

מאחר שיש המתעקשים לקיים מסורת משפחתית, ולפיו היה רבי פינחס מגניזוויש נכדו של הגאון רבי יצחק מנעשוויז הנ"ל, שהיה בנו של ה"פנים מאירות" וחתנו של ה"חכם צבי", משום כך

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

נסינו לבדוק אם קיימת סבירות לומר שרבי ברוך מקראשניק עצמו, [ואולי אביו או חותנו], הוא הוא ה"בן יחיד רך וטוב חכם וסופר"? ברם, בין צאצאיו הרבים של רבי פינחס מגניזש לא ידוע כלל שהם מצאצאי ה"חכם צבי", בעוד שיחוסו כצאצא של ה"פנים מאירות" חזר ונשנה במסורת מדור לדור. האם יש מי שיכול להוסיף מידע בענין, הן לחיוב והן לשלילה?

פרק חמישי

חתנו, הגאון רבי נפתלי הירץ סג"ל לאנדא הי"ד - אב"ד דק"ק פשעבורז

א

כיצד נתאלמנה מ' נחמה ע"ה מבעלה?

בתו השלישית של ה"חכם צבי" מזיווגו השני, הרבנית מ' [שרה] נחמה ע"ה. [שמה "שרה", ניתוסף לה מאוחר יותר, והיה זה לאחר פטירת אמה מ' שרה ע"ה]. "אחותי השלישית, נשאת לנכדו של ר' הירץ וויטשיץ [ראה להלן], אבל לא הצליחה כלל. אחר איזה שנים נהרג בעלה בדרך ביער מן רוצחים, וכו'. ולא הניח בן זרע" - היעב"ץ ב"מגילת ספר" [עמוד 69].

*

האם בעלה אכן נהרג ביער בימי אברכותו - כדברי היעב"ץ? או שמא נהרג "בהיותו עלי דרך בין פשעבורז לחענטשין" - כדעת הגאון מדרעזן ב"כתבי הגאונים" [הנ"ל, עמוד 115]? ואולי כפי עדותם של בני משפחתו לר' יוסף כהן-צדק מלונדון:

"וסיבה שנהרג, כתב אלי ידידי הרב המפורסם ר' יוסף כהן צדק נ"י מלונדון וז"ל: מעשה בפשעבורז כך היה, כשבת הג'מ נפתלי הירץ סג"ל לנדא לכסאה [?], יצאה אש מבית שכנו, ותאחז בביתו. ותחת הצל את הונו ורכושו, רץ לבית הכנסת הסמוך לביתו, להציל את ספרי התורה ואת כלי הקודש. ויקח שני ספרי תורה בידיו, ואת הידות, והציץ, ועצי החיים - כסף טהור, וילוט אותם בפרוכת, וירץ להביאם אל אחד הבתים אשר באחת הרחובות הרחוקות מרחוב השריפה. ויפגשוהו אכר, ויחמוד כלי הכסף ויחטפם מידו. האב"ד מצעק, ויגר השודד מאוד, ויוציא סכין מאמתחתו, וידקרוהו, ויפול ארצה מתבוסס בדמו, ושני ספרי התורה בידו. בן עשרים שנה היה. תנצב"ה הי"ד. את זאת שמעתי בנעורי, מפי משפחת לנדא בבראדי ולבוב, והוא אמת ויציב" עכ"ל. אכן ב'מגילת ספר' ע' ס"ט מבואר שנהרג בדרך ביער מן רוצחים, עיי"ש", [הגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזון מפלונסק, בהקדמה לספר "עין הבדולח", עמוד 13].

ב

תולדות רבי נפתלי הירץ סג"ל לאנדא מפשעבורז

שם בעלה של מ' נחמה ע"ה בת ה"חכם צבי" לא מוזכר בדברי אחיה היעב"ץ, וכן לא שם אביו, כי אם שם זקינו בלבד. ברם, מה שכיסה זה גילה זה, וראה בהקדמת ספר "צבי לצדיק" [הנ"ל, עמוד 167], שכתב: "אשת זקני הג'מ ארי' ליב אבד"ק אמשטרדם [הנ"ל], היתה הרבנית מ' מרים... ואחיותיהם, אשת

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

הג"מ יצחק אבד"ק בייאלי, ואשת הג"מ נפתלי הירץ אבד"ק פרשעדבורז.
להשלמת המידע, מצאנו את דברי הגאון רבי צבי הירש הורוויץ מדרעזדען בספרו "כתבי
הגאונים" [עמוד 115], המציין את רבי נפתלי הירץ זה, שהיה בנו של רבי אברהם הלוי לנדא
מאפטא, שהיה בנו של ר' הירש וויטשיז הנ"ל.

*

ובכן, בעלה היה הגאון רבי נפתלי הירץ סג"ל לנדא הי"ד, אשר שימש כאב"ד דק"ק
פשעדבורז. אביו, רבי אברהם הלוי מאפטא, היה בנו של רבי צבי הירש [בן רבי יחזקאל] סג"ל לנדא
מאפטא, שהיה מפורסם בשם: רבי הירש וויטא'ס [וויט'ש] - על שם אמו מ' ויטא ע"ה.
מ' נחמה ע"ה נולדה בשנת תנ"ו באלטונה, ונישאה לבעלה בשנת תע"ה, בק"ק אפטא. לאחר
שנתאלמנה, [לאחר שנת תע"ח], לא נישאה עוד לאיש עד אחרית ימיה, וקבעה את מגוריה בבית
אחותה הגדולה הרבנית מ' מרים ע"ה הנ"ל - באמשטרדם, עד לפטירתה ביום ו' בניסן שנת
תקל"א, בהיותה כבת ע"ד שנים, ושם מנו"כ.
וכך נחרת על מצבת קבורתה: "פה ש'וכנת אשה גדולה וחכמה, ר'ב טוב סגולה בעולמה, ה'וד
והדר לבושה לנשמה, נ'ועם ח'כמתה נשמה ברמה, מ'אז היותה על האדמה, ה'יא בצדקה עד קץ
נחמה. הרבנית מרת שרה נחמה בת רבנו הגדול חכם צבי ז"ל. באה אל המנוחה ביום ה' ו' ניסן
תהי נפשה צרורה בחיי עד לפ"ק", [תולדות יעב"ץ, עמוד 52].

ג

משפחה מיוחסת בוילנא - צאצאיהם של אותו הזוג שלא זכו לזרע של קימא...

כאמור - לא זכו ר' נפתלי הירץ ומ' נחמה בת ה"חכם צבי" לזרע של קימא רח"ל.
מלבד עדותו הראשונה של היעב"ץ שהעתקנו לעיל: "ולא הניח בן זרע", מצאנו לו עדות
נוספת: "גם נכדו הנ"ל [ר' נפתלי הירץ דנן], חתנו של אבא, נהרג ר"ל אחרי מות אמ"ה ז"ל, ולא
היה לו בנים. נשארה אחותי מ' נחמה תחי' אלמנה עגומה. כל ימיה לא רצתה להנשא ולהיות
לאיש אחר" - היעב"ץ ב"מגלת ספר", עמוד 44.
כך גם נכתב ב"פתשגן כתב היחש - לבית לנדא" שבסוף ספר "מעלות היוחסין": "ה"ה הרב
הגאון המפורסם הקדוש מו"ה נפתלי הירץ - אבד"ק פרשעדבורז, ונהרג בין פרשעדבורז ובין
חענטשין, ולא הניח אחריו זרע, והי' חתן הגאון חכם צבי ז"ל".

*

והנה, מצאנו מסורת ביד צאצאי משפחת "לנדא" מוילנא, אשר הם מצאצאי יהודי ששמו היה
"**צבי**", והוא הראשון שנקרא כן על שם הסבא הגדול ה"חכם צבי" לאחר פטירתו.
למרבה הפליאה, העלה אחד מצאצאי המשפחה השערה בדבר היותם מצאצאי הזוג הנ"ל -
רבי נפתלי הירץ הלוי לנדא ומ' נחמה בת ה"חכם צבי" - שלא זכו לזרע של קימא...
במאמר נרחב בקובץ "סיני" [חלק ל"א], מתאמץ הכותב לבאר את העובדה התמוהה לשיטתו
מדוע מציין היעב"ץ על אחותו שלא היה לה ילדים, בעוד שהיה לה בן בשם "רבי צבי" אשר משום
מה ערק לוילנא...
לא היינו מתייחסים לדבריו, לולא פרסום הדברים בין מאות מצאצאי משפחה מיוחסת זו,
אשר על פי המסורת הם אכן מתייחסים על צאצאי ה"חכם צבי", אך בוודאי שהם אינם מצאצאי

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

אותו הזוג שנפטרו ללא ילדים, אלא מאחד מילדיו האחרים של ה"חכם צבי". טבלת היוחסין שצורף למאמרו, נפוצה גם היא בין כותבי התולדות, וכמעט קט שנהפך לעובדה קיימת שלא ניתנת לעירעור.

*

משפחת הגאון החסיד **רבי יעקב לנדא - אב"ד בני ברק זצ"ל**, נמנית גם היא על צאצאי משפחה זו, וברשימותיו, דייק הגאון החסיד זצ"ל בשמועתו, ולפי המסורת שלו, התייחסה המשפחה הן על צאצאי ה"חכם צבי" והן על צאצאי ה"נודע ביהודה".
ברם, אם כדברי ההשערה הנ"ל, הרי ר' נפתלי הירץ לנדא לא היה נכדו של "נודע ביהודה" כי אם בן אחיו.

בתוספת המיוחדת שפורסמה ע"י "המודיע" לזכרו של הגאון החסיד אב"ד בני ברק זצ"ל, הועלתה השערה במאמרו הנפלא של **הרב יצחק אייזיק כהן**, ולפיה יתכן שמוצא המשפחה מבנו של ה"חכם צבי" - הגאון **רבי אברהם משולם זלמן אשכנזי**. השערה זו נשמעת הגיונית ומבוססת יותר, ועוד חזון למועד לבדוק את הדברים לעומק.

ד

נקודות בחיי משפחת לנדא ומשפחת ה"חכם צבי" זי"ע

עתה, נשוב לדון בתוכן דברי המאמר הנ"ל, הבנויים על מקרה מעציב שארעה באפטא באותם הימים, וכפי שמספר היעב"ץ ב"מגילת ספר" שלו, בעקבות מחלוקת שארעה באפטא בין שתי משפחות. היעב"ץ סבר שגם למחותנו של אביו - **רבי צבי הירש הלוי לנדא - ר' הירש ויטא'ס הנ"ל** יש חלק במקרה מעציב זה, ושגם אביו ה"חכם צבי" סבר כן, ומשום כך לא אבה לבקר את מחותנו טרם פטירתו מן העולם למרות הזמנתו. את דעתו זו מכפיל היעב"ץ זי"ע גם בספרו "שבירת לוחת האון" [דף נ' ע"א].

לדברי עורך המאמר הנ"ל, "העלים" היעב"ץ את מציאות קיומו של בן אחותו שהיה מצד אביו נכדו של אותו **רבי צבי ויטא'ס**...

בהמשך, מתמלא הכותב רחמים על "האשה האומללה" אשר בנה "נשכח מהלב", ו"הורחק מן האם האומללה"... עד כדי השערה נועזת שמא האם עצמה היא זו שהרחיקה את בנה מעל פניה... בזעמה כי רב על משפחת בעלה...

לא היינו מעלים כאן את הדברים לולי פנייתם של רבים מצאצאי משפחות אלו, שלא ידעו שלשם הצדקת יחוסם עליהם להאמין בדברי הבל אלו על גאון וקדוש בישראל.

*

וכך הוא סדר הדברים לדברי כותב המאמר: 1. ה"חכם צבי" מגיע לאפטא. 2. ה"חכם צבי" משדך את בתו מ' נחמה למשפחת לנדא המיוחסת, ומשיאה לר' נפתלי הירץ הלוי לנדא. 3. מאורע מעציב שבעקבותיה מאשים ה"חכם צבי" את משפחת לנדא שיש להם יד בדבר. 4. ר' הירש ויטא'ס מבקש לפייס את מחותנו ה"חכם צבי" טרם פטירתו, ונדחה על ידו ואף אינו מבקרו. 5. נוצר קרע בין שתי המשפחות "לנדא" וה"חכם צבי". 6. מ' נחמה זועמת על בעלה ומשפחתה. 7. ה"חכם צבי" נפטר. 8. למ' נחמה נולד בן מבעלה ר' נפתלי הירץ, ונקרא שמו בישראל "צבי". 9. הבן נחטף/נעדר/נעלם... ומגיע מ"אפטא" שבמדינת פולין ל"וילנא" שבמדינת ליטא... 10. המשפחה

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

"שוכחת" שהיה "בן" לאחותם מ' נחמה ע"ה, ואחיה היעב"ץ כותב עליה שמתה ערירי... אולם, כל המעיין היטיב בדברי היעב"ץ, יווכח מיד שאין כל יסוד לבנין נסתר זה. אין כאן לא שנאה, ולא נסיון חטיפה, וק"ו שאין להעלות על דל מחשבתינו על הגאון הקדוש היעב"ץ שסילף עובדות בספריו ח"ו.

"באמצע חורף תע"ד נסע הוא [ה"חכם צבי"] ז"ל ללונדון על איזה שבועות, ואותנו ב"ב, שלח בספינה דרך ים כה לעמדן" [עמוד 58]. "מלונדון חזר אמ"ה אל בני ביתו, ובבאו לעמדן סמוך לפורים... ושהה שם עד עבור ימות החורף" [עמוד 37]. "אחר הפסח נסע משם [מעמדן] עם כל בני ביתו... והוא ז"ל נשתהה בדרך בהנובר איזה שבועות, עד אחר חג העצרת" [עמוד 37]. "מגמת פניו פולניא, ועבר דרך הברשטט... משם בא לו לברלין... ושהינו שם איזה שבועות" [עמוד 38]. "מברלין נסע אמ"ה עם כל ב"ב, ובאנו לברעסלוי, וישבנו שם עד אחרי החג" [עמוד 39]. "מברעסלוי נסע עם אשתו זו ביתו וכל אשר לו לפולין, אל עם אשר לא ידענו ולא שמעו לשוננו. והיה זה בתחילת ימי החורף, ואמי מורתי הרבנית תנצב"ה, מלאה הלכה בכל הדרך הקשה והטלטול הכבד הלז... ובעת הקור הגיע לא עצרה הגשם והשלג, להגיע אל פרק בתולה נשאת, היא אחותי החסידה מ' נחמה תחי', שנשתדכה לנכדו של הקצין הרבני ר"ה וויטשיז מאפטא" [עמוד 40].

מכאן, שה"חכם צבי" הגיע לאפטא בתחילת ימי החורף של שנת תע"ה, והשתדך עם רבי צבי הירש הלוי לנדא - ר' הירש ויטא'ס באותו החורף של שנת תע"ה.

אימתי ארעה המקרה המעציב אשר גרמה כביכול לקרע בין שתי המשפחות? ב"לתולדות הקהילות בפולין" [עמוד 13], מציין שהסיפור אירע כבר בשנת תע"ד, וה"חכם צבי" עדיין לא היה אז באפטא, ואם כי אין שם מקור לדבריו, אולם ראיה חזקה יש לדבר, שהיה בהכרח שהמעשה בר' הירש ויטא'ס שסמוך לפטירתו ביקש את מחילת ה"חכם צבי", היה בתחילת ימות החורף, קודם פטירתו של ר' הירש ביום ח' לחודש מרחשון שנת תע"ה... [ראה "ברכה משולשת" עמוד 117].

שימו לב. ה"חכם צבי" הגיע לאפטא כבר "לאחר" המאורע המעציב, וימים ספורים בלבד לאחר בואו לאפטא מבקש ממנו ר' הירש ויטא'ס לבקרו, וה"חכם צבי" נמנע מכך מפאת התרעומת שאכן היה לו עליו. וכל זאת לא מנע מה"חכם צבי" להשתדך עמו מיד לאחר מכן, בלקחו אחר כך את נכדו ר' נפתלי הירץ כחתן לבתו מ' נחמה ע"ה...

*

עתה, נסכם את העובדות לאמיתן כפי שנראה מדברי היעב"ץ זי"ע. 1. המקרה המעציב באפטא. 2. ה"חכם צבי" מגיע אחרי המעשה לאפטא. 3. ר' הירש ויטא'ס מבקש לפייס את ה"חכם צבי" הדוחה דבריו ואינו מבקרו. 4. ה"חכם צבי" משדך את בתו מ' נחמה למשפחת לנדא המיוחסת, עם נכדו של ר' הירש ויטא'ס. 5. ה"חכם צבי" נפטר. 6. לא נוצר שום קרע בין שני המשפחות! מ' נחמה אינה זועמת על בעלה! לבני הזוג לא נולד זרע של קימא רח"ל, והבן שלא נולד - גם לא נחטף, נעדר או נעלם...

לסיכום. יתכן שאכן היה לו ל"חכם צבי" מעט טינה בלבו על רבי צבי הירש הלוי לנדא - ר' הירש ויטא'ס, אך כל זה לא מנע ממנו מלהשתדך עם בנו רבי אברהם הלוי לנדא מאפטא, אבי החתן רבי נפתלי הירץ הלוי לנדא, ולשמוח יחד בשמחת נישואי צאצאיהם בק"ק אפטא. לצערנו,

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

לא זכו בני זוג אלו לראות זרע של קימא, רח"ל.
משפחת "לנדא" המיוחסת, שהם נמנים עם צאצאי ה"חכם צבי" וה"נודע ביהודה" גם יחד, אינם אלא צאצאיהם של אחד מילדי ה"חכם צבי" האחרים, אשר זהותם ופירוט השתלשלות היחוס - עדיין לא נודע לנו לעת עתה.

פרק שישי

בנו, הגאון רבי יעקב עמדין - היעב"ץ זצ"ל

א

לידתו, שמותיו - ["יעבץ" על שום מה?]

הגאון הקדוש רבי יעקב [ישראל] מעמדין זי"ע, בנו הגדול של ה"חכם צבי" מזיווגו השני, נולד באלטונא ביום ט"ו לחודש סיון שנת תנ"ח. [תקציר הפולמוס והמסקנות בדבר התאריך המדויק של לידת היעב"ץ זצ"ל, ראה בספר "תולדות יעב"ץ", הערות 1-2. הספר חובר על ידי הרב אברהם חיים ב"ר אברהם וואגנה, והושלם ונדפס על ידי ידידו הרב גבריאל ב"ר אייזק פולק, באמסטרדם, בשנת תרכ"ט].

"בחצי סיון, בפרק ההוא, נולדתי אני יעב"ץ, בנו הראשון, וקראנו בשם אביו יעקב ע"ה" - לשון היעב"ץ ב"מגילת ספר" [עמוד 18]. משנת תקכ"ב, אנו מוצאים אותו כותב את שמו: "יעקב ישראל", בשם שנוסף לו כאשר "חלה בחולי מר", [ראה בתולדות המחבר לספרו "מטפחת ספרים", מהדורת לבוב תר"ל].

ואלו דבריו אודות שתי שמותיו: "ברוך מי שעשאני ישר - על כן קרא שמי גם ישראל - ממעי אמי הזכיר שמי יעקב, שמדתו אמת. ושם כינויי - 'יעבץ', לייעץ ולקבץ פעלים בתורת אמת", [בספרו "מטפחת ספרים" - אלטונא תקכ"ח, דף ג' ע"א].

"חברתיו וסידרתיו... אחר שנקרא שמי גם ישראל, מצורף אל שם יעקב שמי הראשון... [הקדמת ספרו "ציצים ופרחים" - אלטונא תקכ"ח]. "והוא יתברך שלחני, בשמי קראני, וכעת הראני, לקרוא שמי ישראל - אודה שמו סלה כי ישר עשאני"... [בספרו "התאבקות" - אלטונא תקכ"ב, דף קי"ב ע"א].

*

מדוע כונה בשם: "יעבץ"? כך הוא מספר בהקדמת חיבורו "שאלת יעב"ץ" [ח"ב], "הנה אנכי השואל, רצון הקל, ורב טוב לבית ישראל, העצב נבזה בין משפתי התלאות רובץ, מכונה 'יעבץ', ע"פ מעשה כשהייתי תינוק מורכב בחיקו של אבא מארי ז"ל, הגאון החסיד צבי תפארת ישראל, שאלתיו פ"א על חתימתו הקצרה 'צבי' - בלי זכרו שם אביו ז"ל, והשיבני דבר: הלא הוא ר"ת צ'בי ב'ן יעקב. ובפיו מלא לאמר, כשתזכה אתה בני להתחכם בתורה, לכתוב ספרים ודברי חכמה, תחתום שמך על דרך זה: 'יעבץ' - ר"ת יע'קב ב'ן צ'בי. וכתוב בהו בצדיקים 'ותגזור אומר ויקם', ביחוד אשר נגזר מפה קדוש כזה, שידוע שלא יצא מפיו דבר לבטלה"...

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

ב

נישואיו, ושמות חותניו

בשנת תע"ה, נשא היעב"ץ את אשת נעוריו - זוגתו הראשונה הרבנית מ' רחל ע"ה, בת הגאון **רבי מרדכי הכהן כ"ץ - אב"ד דק"ק ברודא**, בנו של הגאון הקדוש המפורסם **רבי נפתלי כ"ץ - אב"ד דק"ק פוזנא - בעל ה"סמיכת חכמים" זי"ע**.

"שם - [בברעסלויא] - עשה עמי שידוך... את נכד[ת] הגאון מו"ה **נפתלי כ"ץ זצ"ל**... בת בנו כמו"ה **מרדכי כ"ץ ז"ל**, שהיה **אב"ד בק' ברודא** בעת ההוא... שם בת זוגי רחל". לשון היעב"ץ ב"מגילת ספר" [עמוד 39].

בעלה - היעב"ץ, מתייחס בספרו פעמים מספר אודות פטירתה: "אחר שתי שנים וחדשים שלשה, חזרה אשתי וילדה בתי אסתר תי'. ולפי שנולדה בימי הפורים קראתיה בשם זה. אח"כ ילדה עוד בת עם מום ר"ל, ומתה בתוך שלשים ללידה. אחר ילדה בת שלמה ונאה, וקראתיה בשם אמה. באותה לידה מתה עלי רחל אשתי הראשונה, בת גדולים הנ"ל, מיחוסי כהונה אחר שבוע ימים, ועסקו בה שלש רופאים בהוצאה רבה" ... ["מגילת ספר", עמוד 150].

"בשנת תצ"ח קניתי בית דירה נאה... זוגתי הראשונה דרה בו שלש רבע שנה, והניחה לי בת יונקת, והוצרכתי לשכור לה מינקת, והיתה הבת ההיא בריאה וטובה, ואחר איזה חדשים נפטרה גם היא בער"ה. באותן הימים שהייתי פנוי בלי אשה, הוצאתי לאור הדפוס ספר "אגרת בקורת", שהיה כתוב ומונח משנת תצ"ו שחברתי, ובשנת תצ"ט התחלתי להביאו לדפוס. והנה מיד אחר שנעשיתי אלמן, רבו עלי השדכנים לדבר בי נכבדות מכל צד" ... [שם, עמוד 153].

*

לאחר פטירתה, נשא בזיווג שני את הרבנית מ' שרה ע"ה, בתו של הקצין **רבי נפתלי הירץ קופנהאגן מהלברשטאט**. "שם האשה המשודכת לי... שרה שמה, אז גמרתי השידוך בעזה"י... והנה נשאתי אשת השניה בר"ח ניסן ת"ק". ["מגילת ספר", עמוד 155].

"ואחר שנה, היא רביעית לנישואין, מתה גם היא, בר"ח אדר תק"ג". ["מגילת ספר", עמוד 161]. נוסח מצבת קבורתה באלטונא: "פ"ט האשה הרבנית היקרה תפארת הנשים ועטרה הצנועה והחסידה והישרה אשת חיל מרת שרה ע"ה, בת המנוח פו"מ [פ'רנס ו'מ'נהיג] הר"ר **נפתלי הירץ מה"ש** [=מהלברשטאט], אשת ה"ה **יעב"ץ נר"ו**. נפטרה בש"ט יום ב' א' דר"ח אדר תק"ג לפ"ק, תנצב"ה".

*

לאחר פטירת זוגתו השניה, נשא היעב"ץ בשלישית את הרבנית מ' רחל צביה ע"ה, בת אחיו הגאון **רבי אפרים - בנו של ה"חכם צבי"**, אודותיו ראה בהמשך. [ב"כתבי הגאונים", עמוד 125, רשם המחבר הגאון מדרזדן את שמה "בתי צביה", ומשם העתיקו כן במקומות רבים. כנראה שהבינו כך, מנוסח מליצתו של היעב"ץ אודותיה שהעתקנו בקטע הבא. ברם, בנוסח מצבתה שנעתק להלן, נמצא כתוב מפורש שמה: "רחל צביה"].

"ובאותו יריד נזדמן לשם **אחי מהר"א נר"ו**... בתו - שהיא אשתי שלישיית כעת", ["מגילת ספר", עמוד 163], "והנה הראה ה' אותי גם את זרעו - [של אחיו ר' אפרים הנ"ל] - זרע ברך ה', בת ק'ה צב"י י"ה - צפירת תפארת לאי"ט תחיה - לנו, תהיה לי לעזר בעבודת ה'", ["שמש צדקה", בסיום הספר].

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

נפטרה ביום כ' לחודש כסלו, שנת תקס"ד, ומנו"כ באלטונא. וזה נוסח מצבתה: "מצבת קבורת רחל פה שוכנת. צ'פירת תפארת חמדה לשאר משפחתה היתה, ב'היותה עזובה וגלמודה לא הסירה ממנה תמתה, י'דה לעני תשלחנה וימינה לתמך אביונים, ה'יתה כחבצלת גנה סוגה בשושנים. היא הרבנית הצנועה המפורסמת צבי' רחל בת הגאון מו"ה אפרים זצ"ל, ואשת הגאון מו"ה יעב"ץ זצ"ל. נעדרת ליל ב', ונקברת יום ב', כ' כסליו תקס"ד לפ"ק. תנצב"ה".

ג

תולדותיו, חיבוריו, הסתלקותו

בשנת תפ"ח, נתקבל היעב"ץ לכהן פאר כאב"ד דק"ק עמדין. שם שימש עד שנת תצ"ג, שאז עזב את הרבנות, והשתקע בק"ק אלטונא.

סופר פורה היה הגאון הקדוש היעב"ץ זי"ע, והשאיר אחריו חיבורים רבים, הן אלה שבאו בדפוס, ומפורסמים בכל ישראל. מהידועים שבהם: הגהותיו על הש"ס, וספריו "שאלת יעבץ" ו"מור וקציעה", "לחם שמים", ועוד.

חיבורו המפורסם ביותר - "סידור רבי יעקב עמדן", והוא סידור תפילה שהדפיס בשנת תק"ה בעצמו בבית דפוסו שבאלטונא. נקרא על ידו בשמות שונות לחלקיו השונים: "פלטין בית-קל", "עמודי שמים", "ארמון עיר הא-לקים", "שערי שמים", "מגדל עוז", ועוד.

*

באלטונא, ישב עד להסתלקותו ביום א' דר"ח אייר - ל' בניסן, שנת תקל"ו. וכך נכתב על גבי מצבת קבורתו:

"רבהין דיהודאי מצבת קבורה טוביינאי דחכימאי. י'לל וקינה הלא נשמע במחנה העברים כי בערה בה אש תבערה, ע'די ותפארת מראשותה השלכו במות גבר חכם בעוז משיב מלחמה שערה, ק'דוש וטהור מרחם משחר שם לילות כימים בתורת ה' ערוכה, ב'חבוריו הקדושים ספיר גזרתם הפיץ כנפות אורו בנסתר ובנגלה כהלכה, י'ראת ה' ותוכחת מוסר בכל תעלומות חכמה בהם הוציא לאורה, ש'ר וגדול נפל בישראל הלא תדעו כי לקח אדון מעל ראשנו והוסר מסכת אבן יקרה, ר'ובי תורת וחכמתו כתובים וגנוזים עדיין בבית מדרשו תופע עליו נהרה, א'ביר הרועים ומופלא שבסנהדרין יום הלקחו בא השמש וכתבה מנורה הטהורה, ל'ו יאות למבכי ולמעבד הספדא על כי הומה היה לנו ביום זעם ועברה צרה כמבכירה. ה"ה הגאון הגדול המפורסם בקי בכל חדרי תורה בנגלה ובנסתר ובכל החכמות כל רז לא אניס ל' כבוד מורינו הרב מהור"ר יעקב ישראל נקרא יעב"ץ זצ"ל. ה"ה אב"ד דק"ק עמדין יע"א בן לאותו צדיק הגאון הגדול החסיד המפורסם חכם הכולל אדמ"ו הרב מהור"ר צבי נקרא חכם צבי זצ"ל ה"ה אב"ד דק"ק אה"ו יע"א. נשמתו יצתה בקדושה ביום ו' עש"ק א' דר"ח אייר תקל"ו לפ"ק וגופו נקבר בו ביום סמוך לכניסת שבת קודש. תנצב"ה תחת כנפי השכינה כזוהר הרקיע מזהירה", ["תולדות יעבץ", עמוד 33].

ד

"ואלה תולדות יעבץ" - צאצאיו ויוצאי חלציו

הגאון היעב"ץ זי"ע, זכה לזרע ברך ה' משלוש נשותיו. לא נרחיב כאן בפרטי תולדותיהם, ונותיר את הדבר לעת מצוא בע"ה, כאשר לשם כך יש להרחיב במאמר בפני עצמו, תוצאות מחקר

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

מעניין ומרתק להשתלשלות צאצאי היעב"ץ לדורותיהם, ועוד חזון אי"ה.
[גם כאן, ישנם משפחות רבות, אשר למרות אשר לא זכו להמנות עם צאצאיו של אותו גאון
וקדוש, בכל זאת רשומים הם בספרי התולדות כחלק מיוצאי חלציו, כתוצאה של השערות שונות
ושיבושים שונים ומשונים].

*

אלה שמות יוצאי חלציו של היעב"ץ מזיווגו הראשון - בת חותנו **רבי מרדכי כ"ץ בן**
ה"סמיכת חכמים" הנ"ל:

[א] בנו, **הילד צבי הירש** - הראשון.

[ב] בנו, **הגאון רבי מאיר אשכנזי - אב"ד דק"ק קאסניאטין**, [עליו, בפרק מיוחד בסידרת
המאמרים "**גבורים סביב לה**", שפתחנו בו לקראת 250 שנה לבעש"ט זי"ע, ואנו ערוכים אי"ה
לקראת המשך נרחב ועשיר תוכן במידע חדש ומעניין, שיפורסם בע"ה מעת לעת].

[ג] בנו, **הגאון רבי ישראל משלם זלמן אשכנזי - אב"ד בק"ק לונדון**.

[ד] בנו, **הילד צבי הירש** - השני. ידועים דברי היעב"ץ שאין לתת שם על שום האח שנפטר
בילדותו. והוא מציין שהוא הורה לעצמו היתר, מאחר שכבר עבר זמן רב, [אולי משום שחפץ
ביותר בשם כשמו של אביו], אלא שלא עלתה לו...

[ה] בתו, **הרבנית מ' אסתר ע"ה**, אשת **הגאון רבי זכרי' מענדיל - אב"ד דק"ק טישוויץ**.

[ו] בתו, **הרבנית מ' שרה ע"ה**.

[ז] בתו, **הילדה רחל**.

*

ואלה שמות יוצאי חלציו של היעב"ץ מזיווגו השני - בת חותנו **הקצין רבי נפתלי הירץ**
קופנהאגן מהלברשטאט הנ"ל:

[ח] בתו, **הרבנית מ' נחמה ע"ה**, אשת **רבי אלעזר מארץ יון**.

[ט] בנו, **הילד מרדכי**.

*

ואלה שמות יוצאי חלציו של היעב"ץ מזיווגו השלישי - בת אחיו וחותנו **רבי אפרים בן**
ה"חכם צבי" הנ"ל:

[י] בנו, **רבי ארי' יהודה**.

[יא] בנו, **הילד לוי**.

[יב] בנו, **הילד יוסף**.

[יג] בתו, **הרבנית מ' חנה ע"ה**, אשת בן-דודתה **הגאון רבי ארי' לייב מדובנא**, בן **הגאון בעל**
"בנין אריאל", בן **הרבנית מ' מרים ע"ה** - בתו של **ה"חכם צבי" זי"ע**. [בזיווגה השני, נישאה לרבי
זאב וואלף האללענדער].

ה / אחרית דבר

אודות חותנו של רבי בנימין בן ה"פנים מאירות"

ברשימת צאצאיו של **הגאון הקדוש היעב"ץ זי"ע**, לא הבאנו בין החתנים את **הגאון רבי**
בנימין אייזנשטאט - אב"ד דק"ק לאקענבאך, בנו של **ה"פנים מאירות" זי"ע**. [וגם במאמרינו

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

"ויתלדו" 39-40, ברשימת צאצאי ה"פנים מאירות", לא התייחסנו לכך].

יחוס זה נוגע לרבים מהמשפחות המיוחסות בדורינו המתייחסים אחריו. ממשפחת בנו הגאון רבי שלמה אייזנשטאט, יצאו משפחות כבודות בישראל, ממשפחות: אויש, אולמן, אונגר, ברייער, גשטטנר, וואזנר, טויבער, ניימאן, ניישלאס, פפנהיים, קניגסברג, רייכמן, שיף, שמידל, ועוד. מהם נפוצו משפחות רבנים מפורסמים בישראל, ומהם: הגה"ק רבי מרדכי רוקח אב"ד בילגורייא [אבי כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א]. הגה"ק רבי משה בעל ה"ערוגת הבשם". הגה"ק רבי יוסף גרינוואלד אב"ד פאפא בעל "ויחי יוסף". הגה"ק רבי אברהם צבי אונגר אב"ד קאפאואר ומח"ס "מחנה אברהם", אבי הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר רבה של חוג חת"ס בבני ברק. הגה"צ רבי יעקב יצחק ניימאן אב"ד "מחזיקי הדת" מונטריאל. הגה"צ רבי משה ניישלאס רבה של שיכון סקווירא. הגה"צ רבי נתן גשטטנר - בעל ה"להורות נתן". יבדלחט"א הגאון המפורסם רבי שמואל הלוי וואזנר בעל ה"שבט הלוי" שליט"א, ועוד.

*

ראשית, מאחר שראינו ברשימות הגה"צ רבי נתן גשטטנר - בעל ה"להורות נתן זצ"ל, שכאשר הוא מביא בחיבוריו את המקור לשמועה זו בשם חותנו הגאון רבי מאיר חיים אונגאר - אב"ד דק"ק לאקענבאך, מדייק הגאון זצ"ל בדבריו, ומציין שחותנו לא מסר זאת בוודאות, אלא כמין שמועה הטעונה בירור.

ואלו דברי הגר"נ זצ"ל בקונטרס "עובדא דרבי עמרם", הנספח לחיבורו האחרון שזכה להעלות על מזבח הדפוס בימי חייו, ה"ה ספר "דברי בן עמרם" [חידושים והגהות על כל סדר זרעים ומועד בתלמוד בבלי וירושלמי. הכניסו לדפוס בחודש מנחם אב שנת תש"ע, חדשים ספורים לפני פטירתו].

בקונטרס הנ"ל, [פרק א' אות ו'. עמוד ש"ח], מפרט הגאון את יחוסו עד הגאון רבי בנימין א"ש [אייזנשטאט] בן ה"פנים מאירות", והוא מוסיף שם בתוך סוגריים: (כנראה שהיה חתן הגאון רבי יעקב עמדין זצ"ל, בן הגאון חכם צבי זצ"ל).

מלבד ההסתייגות בעצם הטלת הדברים בסוגריים, הוא מוסיף בהערה י"ח דברים אלו: "כן כתב בספר תולדות משפחת שיף, שנדפסה בשנת תש"י בערך בעיר ויען, וכן שמעתי ממר"ח הגה"צ אב"ד לאקענבאך זצ"ל שכמדומה לו שהגר"ר בנימין א"ש ז"ל היה חתן הריעב"ץ ז"ל".

הגאון דייק בלשונו, והוא מציין שוב את מקור הדברים בהסתייגות נוספת, כאשר הוא מציין את חותנו כמקור, והוא מדייק בלשונו: כמדומה לו שהגר"ר בנימין א"ש ז"ל היה חתן הריעב"ץ ז"ל. כאומר, כן נראה לו לחותני, ויש עוד לברר ולדון בדבר זה.

*

משום כך, נטלנו על עצמינו את המשימה לרדת לעומק הבירור בענין זה, ועד לסיומה לא להזדקק בפומבי בשמועה זו.

וחפץ ה' בידינו הצליח, ומצאנו כיום דברים ברורים בדבר. אנו יודעים כיום בוודאות ברורה מי היה חותנו, ושמה של הרבנית אשת רבי בנימין, ועוד גילויים רבים נוספים.

נקדיש בע"ה מאמר מיוחד לכך, ובו נרחיב אי"ה בהשתלשלות ההשערה הנ"ל, ובמיוחד אודות תהליך הגילויים החדשים בדבר חותנו האמיתי של הגאון רבי בנימין אייזנשטאט, וביתר המסקנות העולות לאחר הממצאים החדשים.

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

פרק שביעי

מבניו וחתינו של ה"חכם צבי", שאינם כלל מיוצאי חלציו... [רשימה ראשונה]

א

רבי מרדכי כ"ץ מברודא - חתנו או מחותנו?

כיון דאתאן להכי, מן הענין להעלות כאן את הראשון ברשימת בניו וחתינו של ה"חכם צבי" - שאינם מיוצאי חלציו...

על פי רשימות שונות, אחד מחתינו של ה"חכם צבי" זי"ע, היה הגאון רבי מרדכי כ"ץ - אב"ד דק"ק ברודא - בנו של ה"סמיכת חכמים" זי"ע.

מקורו, בספר "תולדות אנשי שם" מאת רבי דוד טעבלי אפרתי, שנדפס בווארשא בשנת תרל"ה. שם, בעמוד 46 בהערה י"ז, הוא כותב:

"דודי זקני הגאון החכם צבי... היה... חותנם של הגאונים הגדולים והמפורסמים, שאר-בשרי מו"ה ארי' ליב הגאבד"ק אמשטרדם, ומו"ה מרדכי אבד"ק ברודא".

על מנת לדעת מי הוא רבי מרדכי זה, נשוב לעמוד 30 שבספר הנ"ל, שם הוא כותב:

"דודי-זקני הגאון מהרי"צ בהר"ש הכהן [ה"ה הגאון רבי יצחק ב"ר שמשון כ"ץ - אב"ד דק"ק ניקלשבורג, נא"ו] הנזכר, חתן דודי-זקני המהר"ל מפראג זי"ע, היה אבי הגאונים המפורסמים... מו"ה נפתלי כהן אבד"ק לובלין, אביהם של הגאונים הגדולים והמפוארים... מו"ה מרדכי כ"ץ אבד"ק ברודא - חתן דודי-זקני הגאון חכם צבי"...

*

ברם, הכותב הנכבד טעה כאן בשתים.

ראשית. הגאון רבי מרדכי כ"ץ מברודא לא היה בנו של רבי נפתלי הכהן - הראשון - אב"ד דק"ק לובלין, [אשר בתו הרבנית מ' יהודית ע"ה, נישאת בזקנותה לרבי יעקב ז"ק, אבי ה"חכם צבי"], כי אם בנו של הגאון הקדוש רבי נפתלי הכהן - השני - בעל ה"סמיכת חכמים" זי"ע, שהיה נכדו - בן בנו - של רבי נפתלי הכהן הראשון הנ"ל.

ושוב שנית. רבי מרדכי כ"ץ מברודא דנן, לא היה "חתנו" של ה"חכם צבי" זי"ע, כי אם "מחותנו"... מאחר שהיה "חותנו" הראשון של הגאון רבי יעקב עמדין - היעב"ץ, בנו של ה"חכם צבי" זי"ע, וכמו שכתבנו בפרק הקודם.

*

מעתה, כל יוצאי חלציו של רבי מרדכי כ"ץ - אב"ד דק"ק ברודא, אינם כלל מיוצאי חלציו של בעל ה"חכם צבי" זי"ע.

ב

האם ה"חכם צבי" הוא אביו של רבי משה מקמינקא?

ומשיבוש לשיבוש.

הטעות בין "חותן" ל"מחותן", מביא אותנו לפרשנות לא נכונה שהביא אותנו ל"בן" נוסף של ה"חכם צבי" זי"ע, שגם הוא לא היה כלל מיוצאי חלציו של ה"חכם צבי"... במה דברים אמורים?

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

על פי רשימות שונות, אחד מבניו של ה"חכם צבי" זי"ע, היה הגאון רבי משה - אב"ד דק"ק קמינקא. מדובר בהשערה בעלמא, אשר לאחר עיון במקור ההשערה, נמצינו למדים שבטעות יסודה...

*

מקורו, בדברי מחבר הספר "קריה נשגבה" [מהדורת זאלקאווא, סימן רל"ו], הכותב:
"ה"ר משה ב"ר צבי הירש אשכנזי - בעל חכם צבי. כאשר כתב אלי החכם השלם מוהר"ר יצחק בהאריער מלאדז, נמצא בידו כתב יד הספר מהג"מ צבי הירש אבד"ק בערלין - נכד החכם צבי, וחושב שם בראשון, בזה הלשון: 'אחד המיוחד, זה דודי, הגאון המושלם בחכמה ודעת וכשרון המעשה, כמוהר"ר יעקב ז"ל [=היעב"ץ]... ודודי הגאון המושלם כמוהר"ר משה אבד"ק קאמינקא, מלפניו ה' אבד"ק זאלקווי'."

בהמשך, מסכם בעל ה"קריה נאמנה": "והנה הביא את הג"מ מוהר"ר משה הנ"ל בתואר 'דודי', אין ספק שכוון על הג"מ משה - שהי' בנו של הגאון החכם צבי ז"ל".
והוא מסיים: "ונמצא זכרון שמו בתשובת 'חכם צבי', סימן ב' באמצע תשובה, שכתב: 'ולזה העירני בני הנבון מו"ה משה' וכו', יעויין שם".

לאחר פרסום דבריו, הוסיפו את רבי משה מקמינקא לרשימת בניו של ה"חכם צבי", ומכאן ואילך, נחשבו כל ילדיו של רבי משה כצאצאיו של בעל ה"חכם צבי" זי"ע. [ראה בהקדמת "צבי לצדיק" לספר "צבא רב", עמוד 167, הערה י"ד. ועוד].

*

לכאורה, צדק המחבר הנ"ל בדבריו. והרי אין לך ראייה גדולה מזו כאשר אב מעיד על בנו... וכדבריו שהעתקנו לעיל: "ונמצא זכרון שמו בתשובת 'חכם צבי', סימן ב' באמצע תשובה, שכתב: 'ולזה העירני בני הנבון מו"ה משה' וכו', יעויין שם".
ברם, תשובה זו לא נכתבה כלל ע"י ה"חכם צבי... כי אם ע"י הגאון המפורסם רבי אברהם ברודא... אביו של הגאון רבי משה אב"ד דק"ק קמינקא... [ראה ב"ליקוטי הערות" לתשובה זו, בשו"ת "חכם צבי" מהדורת ירושלים].
אגב, הילד "משה" בנו של ה"חכם צבי" נפטר בילדותו באמשטרדם...

*

אמור מעתה, שכל יוצאי חלציו של רבי משה - אב"ד דק"ק קמינקא, אינם כלל מיוצאי חלציו של בעל ה"חכם צבי" זי"ע.

ג

מ"משה" ועד "משה" ... - מ"קמינקא" ועד "בראד"...

עד שלא יצאנו מפרשת רבי משה מקמינקא, והנה אנו נפגשים ב"בן" נוסף של ה"חכם צבי" זי"ע, שגם הוא לא היה כלל מיוצאי חלציו של ה"חכם צבי"...

שמו של אותו "בן", זהה לשמו של "אחיר" הנ"ל: רבי משה אשכנזי מבראד...
הפעם, מדובר ב"חילופי גברא", בפיענוח לא נכון לזהותו של מי ש"שמו כשמו, ושם אביו כשם אביו, ושם עירו כשם עירו"...

הנה, ב"פינקס" ה"חברא קדישא" דק"ק בראד, אנו מוצאים את הרישום דלהלן:

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

"תפ"ח, י"ג ניסן, מת החסיד הרבני המופ' מו' משה, בן הרב הגאון מ' צבי הירץ אשכנזי, שהיה אבד"ק לבוב". [ערים ואמהות בישראל" - בראד].

הרי לנו שמו של הגאון רבי משה אשכנזי מבראד, בנו של הגאון רבי צבי הירש אשכנזי - בעל ה"חכם צבי" מלבוב זי"ע!

ברם, המכוון כאן הוא על הגאון המפורסם הרבי ר' הירץ - אב"ד דק"ק לבוב, שגם הוא היה מכונה לפעמים בכינוי "אשכנזי, ואשר שם בנו יוצא לנו ממקום אחר, ה"ה הגאון רבי משה אשכנזי מבראד.

*

כאמור לעיל, הילד "משה" בנו של ה"חכם צבי" נפטר בילדותו בשנת תע"ב, באמשטרדם. והיה, אם יתעקש המתעקש לומר שמדובר באחיו שנולד אחר פטירתו ונקרא על שמו, אם כן לא היה יותר מבן שש עשרה שנה בפטירתו, בעוד שמתוך התוארים שנכתבו עליו, נראה ברור שמדובר באיש חסיד ובא בשנים.

יתירה מזו, הרי כבר הזכרנו לעיל את דברי היעב"ץ שאין לתת שם על שום האח שנפטר בילדותו. והוא מציין שהוא עצמו הורה לעצמו היתר, אצל שני ילדיו שנקראו "צבי" - השני אחר הראשון שנפטר בילדותו, מאחר שכבר עבר זמן רב, אלא שלא עלתה לו. ואם אכן היו לו לאביו ה"חכם צבי" שני בנים שנקראו בשם "משה", השני אחר הראשון שנפטר בילדותו, הרי שללא ספק היה היעב"ץ מתייחס להנהגתו של אביו בענין זה, ומזכירו בדבריו.

*

מסקנא. יוצאי חלציו של רבי משה מבראד, אינם כלל מיוצאי חלציו של בעל ה"חכם צבי" זי"ע.

ד

בעל ה"טהרת הקודש" מחודרוב, בנו של רבי צבי אשכנזי...

ועד שלא סיימנו לזהות נכונה את מי ש"שמו כשמו, ושם אביו כשם אביו, ושם עירו כשם עירו", מצאנו שוב את מי שזיהה את הגאון רבי יצחק אשכנזי אב"ד דק"ק חודרוב - בעל ה"טהרת הקודש" - בנו של רבי צבי אשכנזי, כ"בן" נוסף של בעל ה"חכם צבי"... אלא, שגם הפעם - כקודמיו - מדובר ב"בן" נוסף של ה"חכם צבי" זי"ע, שגם הוא לא היה כלל מיוצאי חלציו של ה"חכם צבי"...

*

בכתב-עת "המגיד" [ליל ו' שבט, שנת תר"ח], במאמר תחת הכותרת "חכם צבי", נכתב בזה הלשון:

"מבניו אשר היו לו, נודעו שנים על ידי חיבוריהם הנדפסים. הראשון, הוא הרב ר' יעקב הנודע בשמו המפואר יעב"ץ... והשני, הוא ר' יצחק אשכנזי - אשר הרביץ תורה בעיר לבוב, הוא הוציא לאור פירוש על מסכת זבחים - בשם 'טהרות הקודש' - לעמבערג תקנ"ג". ואמנם, צדק הכותב ששם משפחתו היה "אשכנזי", כשם כינוי משפחתו של ה"חכם צבי". ולא עוד, אלא ששם אביו היה אכן "רבי צבי [אשכנזי]", כשמו של ה"חכם צבי". וכך אנו מוצאים

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

את הדברים הנ"ל מפורשים על שער חיבורו "טהרת הקודש" הנ"ל.
ברם, ברור כשמש שאין המחבר הזה - הגאון רבי יצחק אשכנזי אב"ד דק"ק חודרוב - בנו של
ה"חכם צבי".

*

הבה ניווכח בעצמינו. ראשית. לא מצאנו מי שהזכיר את דבר היותו בנו של ה"חכם צבי",
אשר לכל הדעות מדובר בפרט חשוב ביותר, לא בשער ספרו "טהרת הקודש", ואף לא על ידי אחד
מבין הרבנים הגאונים המסכימים על הספר.
ואם כי טענה זו, עדה היא לעצמה, ברם, ליתר תוקף ולחיזוק דברינו, באנו לנוסח מצבת
בורתו של בעל ה"טהרת הקודש" אשר בבית החיים דק"ק לבוב, והיא לו נדפסה בספר "מצבת
קודש" [ח"ב, לבוב תרכ"ד, אות ק"ח], "הרבני המופלג מוה"ר צבי ז"ל", תוארים שאינם הולמים
כלל את גדלותו ופרסומו המופלג של הגאון בעל ה"חכם צבי" זי"ע.
ועוד בה שלישיה. הנה, הגאון המחבר כאשר מצטט בספרו מדברי ספר שו"ת "חכם צבי",
אינו מציין כלל שהמדובר באביו... והלא דבר הוא. [ראה בחידושו, דף קא ע"ב, ד"ה "דאי ביום".
ועוד].

*

לסיכום. יוצאי חלציו של רבי יצחק אשכנזי - אב"ד דק"ק חודרוב - בעל ה"טהרת הקודש",
אינם כלל מיוצאי חלציו של בעל ה"חכם צבי" זי"ע.

ה

הגם "רבי געציל" בין בני ה"חכם צבי"?

והפעם, שילוב של "בן" נוסף ומחודש בין בניו של ה"חכם צבי" זי"ע, ה"ה "בנו" - הגאון רבי
אליקים געציל - אב"ד דק"ק ראקאו.
לא עלה בידינו להבין את מניעיו של הכותב, מהיכן בא לו שמו של זה. אלא, שגם הפעם -
כקודמיו - מדובר ב"בן" נוסף של ה"חכם צבי" זי"ע, שגם הוא לא היה כלל מיוצאי חלציו של
ה"חכם צבי"...

*

מדובר ב"מגילת יוחסין" קדומה ומהימנה, שנדפסה לראשונה בראש ספר "דבר משה" - מאת
הגאון רבי משה תאומים אב"ד דק"ק הורודנקא, בשנת תרכ"ד.
ברם, לאחר שנשנתה מגילה זו בשנית, נוסף שם שמו של "בן" חדש בין שמות ילדיו של
ה"חכם צבי", על ידי המדפיס, ה"ה מוה' יוסף האלבערטהל נ"י מעיר בראדי [תארו בשער הספר],
שההדיר בשנת תר"מ בלבוב את הספר הקדוש "מגן דוד" - מאת הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע.
בראש הספר, הדפיס המהדיר "הקדמת המביא לבית הדפוס", ובה מגילת היוחסין של
משפחתו, מצד אביו ומצד אמו. בין השורות נכתב שם כדברים האלה: "הגאון המפורסם מו"ה
געציל ז"ל אבד"ק ראקווע, בן לאותו הגאון רשכבה"ג חכם צבי ז"ל...
מכאן ואילך, נשתרבו בטעות שמו של גאון זה בין "בניו" של בעל ה"חכם צבי" זי"ע.
[לדוגמא, ראה בספר "אנשי שם - לבוב", סוף סימן תע"ו, בתולדות ה"חכם צבי": "תולדותיו
הנודעים לנו המה... ד) הגאון מו"ה אליקים געציל האבד"ק ראקווי"].

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

*

מי שעמד ראשון על טעות זו, הוא הגאון רבי אברהם סג"ל איטינגא מדוקלא, במכתבו אל הגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזון מפלונסק. בקונטרס "פתחא זעירא" שבראש ספר "צבא רב" [עמוד 15], מעתיק הגאון מפלונסק את מכתבו:
"ראיתי כי הדר"ג שי' ב' בית צדיק', נמשך אחרי בעל 'אנשי שם', מהקדמת ספר 'מגן דוד', שהבן החמישי של ה'חכם צבי' היה הג"ר געציל, וזה טעות!"

*

בספרו "שבירת לוחת האון" - דף נ' ע"א, מזכיר היעב"ץ את הגאון רבי געציל דנן, כאשר הוא משבח שם על התנהגותו בעל מחלוקת שהיתה בתקופה זו. כמובן, שאינו מתארו בתואר "אחי", מאחר שלא היו "אחים" מעולם...
ואלו דבריו שם: "הן ידענו ג"כ שהכשרים מהחכמים המסוימים שבקראקא לא נטפלו לדבר עבירה זו, כמו הראב"ד שם כמ"ו געץ אב"ד דרקוב - לא בא על החתום. וכן עוד כמה - לא אבו ל'".

מי היה אכן אביו של רבי געציל מראקאוו?
שם אביו היה רבי מנשה יהושע ב"ר משה מקראקא, ויחוס בית אבותיו ויחוס משפחת חותנו, ראה בדברי הגאון רבי צבי הירש הלוי הורוביץ מדרזדן בספרו "לתולדות הקהילות בפולין", [הערה נרחבת, בעמוד 254, הערה 36].
שם, [בהמשך ההערה הנ"ל בעמוד 255], גם מעתיק את נוסח חתימתו של רבי געציל ראקובער, וכה חתם: "אליקים געציל במהרמ"י ז"ל מקראקא".

*

הנה, אחר שגם חתימת ידיו מעידה עליו כמאה עדים שלא היה בנו של "חכם צבי, אמור מעתה, יוצאי חלציו של רבי אליקים געציל - אב"ד דק"ק ראקאוו, אינם כלל מיוצאי חלציו של בעל ה"חכם צבי" זי"ע.

פרק שמיני

בנו השני של ה"חכם צבי" - הגאון רבי אפרים אשכנזי

א

אלה תולדות

בנו השני של ה"חכם צבי", הגאון רבי אפרים [אשכנזי] מלבוב, נולד ביום י"ג לחודש חשון שנת ת"ס, באלטונא.

תאריך לידתו נשאר רשום לדורות על ידי אביו ה"חכם צבי", המציין באחד מתשובותיו את יום לידת בנו זה, וכן מציין את טעם קריאת שם בנו הנולד לו, על שם זקינו אבי אמו הגאון רבי אפרים הכהן - בעל ה"שער אפרים".

"מכתבו הנחמד הגיענו בשבוע העבר, בעת היותי טרוד בטירדת מצוות מילת בני הש"י [ה'ש"ס י'שמרהו], שמלתיו ביום הששי העבר, וקראתי שמו 'אפרים' הש"י, בשם זקני הגאון בעל 'שער אפרים' זלה"ה... הצעיר צבי הירש מאובין. פה אלטונא יום ג' כ"ה חשון ת"ס לפ"ק". [שר"ת

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

"חכם צבי", הוספות, סימן קי"ז.

*

אין לנו ידיעות רבות על רבי אפרים. את מקום מגוריו קבע בלבוב, לאחר שנשא אשה מיוחסת מק"ק לבוב [או זאלקאווא הסמוכה], ושם דר כל ימי חייו עד לפטירתו בשיבה טובה זקן ושבע ימים ביום ג' לחודש ניסן, שנת תקל"ב.
רבי אפרים לא שימש ברבנות. [מוזכר ע"י אחיו היעב"ץ ב"מגלת ספר" שלו, "אחי כמו' אפרים נר"ו מלבוב". עמוד 154, ועוד].

*

נוסח מצבת קבורתו בלבוב: "נפטר ביום ב' ג' ניסן תקל"ב לפ"ק. מצבת זרע קודש מחצבתה הלא הוא המאור הגאון מוהר"ר אפרים, הי חסיד הי עניו, נאה דורש ונאה מקיים, בן הגאון האמיתי חכם צבי ז"ל, הי' זריז במצות ה', ויצאת נשמתו בקדושה ובטהרה. בזכות זה תנצב"ה". [העתקת בעל ה"מצבת קודש", ח"ב, תרכ"ד, סימן קי"ג].

ב

חותנו, וצאצאיו

אין לנו ידיעות אודות שם חותנו של רבי אפרים. ברם, מלשון היעב"ץ - אחיו וחתנו - נראה שחותנו - אבי זוגתו - היה ממשפחת נגידים ומיוחסים.
היעב"ץ מכנהו: "גביר אחד מזאלקאווא", ["מגילת ספר", עמוד 65. ע"פ הדברים שם, משמע שהכוונה אליו]. כמו כן, מציין היעב"ץ על אשתו בזיווג שלישי - בתו של אחיו וחתנו רבי אפרים דנן: "ומיוחסת מצד אמה". ["מגילת ספר", עמוד 163].

*

מצאצאיו, ידועים לנו:

א [בתו, הרבנית מ' רחל צביה ע"ה, אשת אחי אביה - היעב"ץ, בזיווגו השלישי, וכנ"ל.
ב] בנו, רבי [נפתלי] צבי הירש - אב"ד דק"ק רימנוב, [ראה ספר "נזיר השם", ו"כתבי הגאונים" עמוד 124].

פרק תשיעי

בנו של רבי חיים לייזר'ס, ורבי משה רוקח מזלאטשוב - חתני ה"חכם צבי" זי"ע

א

ואלה תולדות / בעלה הראשון

בתו הרביעית של ה"חכם צבי", ה"ה הרבנית מ' לאה ע"ה, נולדה באלטונא בסביבות שנת תס"ב, אחרי אחיה רבי אפרים. [אחיה היעב"ץ מציין בחיבורו, שאמו ילדה את ילדיה "כל שני שנים" - ראה "מגילת ספר" עמוד 11. והנה, בת זו נולדה אחרי אחיה רבי אפרים, שנולד אחר אחיו הגדול ממנו - היעב"ץ, שנולד בסביבות שנת תנ"ח. שנת לידתו של רבי אפרים - שנת ת"ס, מפורש ע"י אביו בתשובתו שהבאנו לעיל. מכאן, שהבת מ' לאה ע"ה נולדה בסביבות שנת תס"ב].

*

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

בהגיעה לפירקה, שידך אותה אביה עם בחור מיוחס מזרע קדושים, אשר שמו לא נתברר לנו ע"י היעב"ץ, ונשאר עלום עד כה.

נישואיהם התקיימו לאחר פטירת האב הגדול ה"חכם צבי" זי"ע. "ואחותי קטנה מ' לאה, שידך [החכם צבי] בחייו, לבנו של הרב הקצין ר' ח' ר' ליזרש... ולא זכה להשיאה בחייו, אבל נישאת לו לאחר מות אמ"ה ז"ל - דברי אחיה היעב"ץ, [מגילת ספר, עמוד 67].

כאמור, שם בעלה לא נודע לנו. הפרט היחידי שנמסר לנו אודותיו ע"י היעב"ץ, שהוא היה בנו של אחד מחשובי פרנסי הקהל הנקרא בשם **רבי חיים ר' לייזר'ס**, [או: **רבי חיים לייזר'ל**].

קולמוסים רבים נשתברו בכתבי רושמי הדורות, בנסיגות לזהות את שמו של הבן ואת זהותו של האב רבי חיים. הגאון מדרזדן - **רבי צבי הירש הלוי הורוביץ** - משער בספרו "כתבי הגאונים" [עמוד 60] שרבי חיים לייזר'ס זה הוא **רבי משה חיים מלבו**, [בנו של **רבי אליעזר - לייזער מענדל'ס**, בנו של ה"באר היטיב", וחתנו של המהר"ם חריף. ראה אודותיו ב"כלילת יופי" ח"א דף קי"א ע"א, וב"אנשי שם" עמוד 165].

יש שקיבלו את דעתו, ויש אשר דעה אחרת עמהם. לא כאן המקום להכנס לפולמוס זה, מאחר שבלאו הכי אינו מסייע לנו באיתור שמו של הבן-החתן עצמו. [וראה עוד בהקדמת ספר "צבא רב", עמוד 16].

*

חתן זה, לא האריך ימים, ולאחר שנולד להם **"בן נחמד ה"י"** - כדברי היעב"ץ [מגילת ספר, עמוד 69], נפטר החתן הצעיר, וזוגתו מ' לאה נותרה שוב באלמנותה. גם שמו של הבן לא ידוע לנו. וכל ההשערות בנסיון לזהות את הבן, לא צלחו עד כה. [וראה עוד השערת הרה"ג **רבי אברהם בנדיקט ה"ו**, בהקדמת חידושי מהר"ם בנעט עמ"ס שבת. ויש עוד לעיין בדבר, ועוד חזון למועד אי"ה להרחיב בכך באחד המאמרים הבאים בעהשי"ת].

ב

החתן השני - רבי משה רוקח

לאחר תקופה, חזרה ונישאה מ' לאה בשנית, לבעלה בזיווגה השני - הגאון **רבי משה רוקח אב"ד דק"ק זלאטשוב**. ר' משה היה בנו של הגאון הקדוש **רבי אלעזר רוקח - אב"ד דק"ק אמסטרדם - בעל ה"מעשה רוקח"** זי"ע. ר' משה ואביו, הם ראשי אבות משפחת אדמור"י בית בעלזא.

רבי משה רוקח היה אלמן באותה עת, כאשר נפטרה עליו זוגתו הראשונה בתו של הגאון **רבי בצלאל הכהן אב"ד דק"ק אוסטראה** - בנו של הגה"ק **רבי נפתלי כ"ץ מפוזנא בעל ה"סמיכת חכמים"** זי"ע. מזיווג זה - הראשון, נולד לו בנו הגאון **רבי שמואל שמעלקא רוקח - אב"ד דחייטים בבראדי**, אביו של **רבי אלעזר רוקח אבי הרה"ק רבי שלום מבעלזא** זי"ע.

[אמנם בהסכמת ה"שר שלום" מבעלזא לספר "מים חיים", משמע שהיא היתה בתו של ה"סמיכת חכמים" עצמו, ולא של בנו **רבי בצלאל**. ברם, כבר מצאנו שמציינים "נכד" כ"בן" ו"נכדה" כ"בת", ובספרי היוחסין מצאנו דוגמאות אין ספור לכך. וראה דוגמא נוספת לכך להלן בפרק שלשה-עשר. גירסא זו, מקורה ב"מזכרת לגדולי אוסטראה" עמוד 82, ויש סבירות גבוהה לקבל גירסא זו, אם יש ליישב כמה הדורים בשתי הגירסאות גם יחד. וראה עוד בקובץ "אור

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

הצפון" שבט תש"ע, עמוד פ"ה].

ג

פטירת בעלה / בנם רנ"ה מבראד / אחרית ימיה

לאחר נישואיהם, התיישבו בבראד. גם בעלה השני - רבי משה רוקח - לא האריך ימים, ונפטר בצעירותו ביום כ"ב בכסלו שנת תקי"ד.
ואלה דברי אחיה היעב"ץ: "ואח"כ נשאת להרב ר"מ, בנו של הגאון אב"ד באמשטרדם... גם זה לא האריך ימים, אבל גם ממנו ז"ל בן הגון ה"י", ["מגילת ספר", עמוד 69].
"בן הגון" זה, ה"ה הגאון רבי נפתלי הירץ רוקח מבראד, [אבי הגאון רבי שלום צבי רוקח - אב"ד דק"ק קרעמניץ], שנשא את בת דודו - אחי אמו - הגאון רבי אברהם משולם זלמן אשכנזי - דלהלן].

*

מ' לאה ע"ה בת ה"חכם צבי" זי"ע, נפטרה בבראד, לאחר ל"ב שנות אלמנותה, ביום ג' באדר שנת תקמ"ו. וכה נכתב אודותיה בפינקס החברא קדישא דבראד: "תקמ"ו. ג' אדר. מתה הרבנית בת הגאון חכם צבי, שהיתה אשת הגאון מוהר"ר משה ב' הגאון מוהר"ר אלעזר אב"ד דקהלתינו ונשיא ארץ ישראל".

פרק עשירי

בנו, רבי [משה?] נתן אשכנזי - מחכמי בראד

א

אלה תולדות

בנו השלישי של ה"חכם צבי" זי"ע, הגאון רבי נתן אשכנזי מבראד. נולד באלטונא. [כנראה שבמהלך ימי חייו, הוסיפו לו השם "משה", כפי שמצאנו שמו נכתב על מצבת בנו: "משה נתן"]. והנה, שנת לידתו המדויקת לא נודע לנו. אם נשפוט לפי הנכתב בפינקס החברא קדישא דבראד, שם נכתב עליו בפטירתו בשנת תקל"ח: "הישיש הזקן יותר מבן שמונים שנה", נמצא שנולד לפני שנת תנ"ז, טרם לידת אחיו הגדול היעב"ץ שנולד בשנת תנ"ח.
ברם, דבר זה לא יתכן, שהרי ברור הדבר שהיעב"ץ היה בכור הבנים, ושאחיו רבי אפרים היה הבן השני. כיצד ניתן אם-כן להסביר את הדבר? יתכן שנפל שם טעות וצריך לומר: "יותר מבן שבעים שנה". ברם, יש הסבורים, שמפאת רושם הזיקנה שניכר עליו מאוד, היה נראה אכן ישיש וזקן כיותר מבן שמונים...

והנה, בעוד שהאב ה"חכם צבי" שידך את הבת מ' לאה ע"ה בחיי חיותו, אולם בשידוכו של הבן רבי נתן טיפלו האם [שנפטרה בשנת תע"ט, לאחר פטירת האב], והאח הגדול היעב"ץ. משום כך, הדעת נותנת שרבי נתן נולד לאחר אחות זו, שנולדה בסביבות שנת תס"ב, וכנ"ל.
מעתה, נראה לקבוע את שנת לידת רבי נתן בסביבות שנת תס"ד.

*

בהגיעו לפרקו, נשא ר' נתן את הרבנית מ' בריינדל ע"ה, בתו של אחד מרבני ק"ק בראד,

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

והתיישב שם, לצד חמיו הרב. לימים, נמנה בין חכמי הקלויז המפורסם דבראד.

ב

מי היה חותנו של ר' נתן?

מי היה אביה של הרבנית מ' בריינדל ע"ה אשת רבי נתן?
כך כותב אחיו היעב"ץ: "הסכמנו [היעב"ץ, ואמם] לשדך את אחי [רבי נתן] עם בתו של רב אחד ממשפחה נכבדה ורמה", ["מגילת ספר", עמוד 64]. כמו כן, מציין היעב"ץ בהמשך: "אחי מו"ה נתן נשתדך לבת רב מופלג", [שם, עמוד 69].

מי הוא אותו "רב מופלג", שהיה "ממשפחה רמה ונכבדה"?
מצאנו בכך חילוקי דעות. ברם, הצד השווה שבהן, שזקינה היה הגאון רבי מנחם מן, שהיה נכדו של הגאון המפורסם רבי מרדכי יפה - בעל ה"לבושים" זי"ע.

*

דעה ראשונה, אנו מוצאים בדברי נכדו הגאון רבי משה תאומים - אב"ד דק"ק הוראדנענקא, הכותב:

"וא"ז מוה"ר נ [וא"ב ז'קני מוה"ר נ'תן], הי' חתן הגאון ר' מרדכי, בר' מן ז"ל, נכד הלבוש".
הדברים נכתבו בהקדמת ספרו "דבר משה", שנדפס בלבוב [לעמבערג] בשנת תרכ"ט.
כך גם נדפס בראש ספר "חידושי הרד"ד", [מאת הגאון רבי דוד דוב בערוש מייזלש - אב"ד דק"ק לאסק. מהדורת ווארשא תרנ"א]. שם העתיק המו"ל כתב יוחסין שנכתב ע"י רבי יעקב ב"ר מרדכי יהודה לייבוש בן הגאון מליסא בעל ה"חוות דעת". ושם נכתב:
"הגאון מ' נתן ז"ל, בהגאון חכם צבי ז"ל, והוא הי' חתן הגאון מ' מרדכי ז"ל מבראד, בהגאון מ' מן, נכד הלבוש".

*

ברם, דעה אחרת מצאנו בספר "שבט ישראל", שנדפס בסאיני-רומניה ע"י הגאון רבי אפרים לאנדא מבוקרשט, מכתבי אביו הגאון רבי ישראל בן הג"ר יהודה לייבוש לאנדא - אב"ד דק"ק סאדיגורה, והוא נכדו של בעל ה"דבר משה" הנ"ל.

ושם, [אותיות: ל"א, ע"ג], הוא כותב: "זקנתי הרבנית מ' בריינדל אשת זקני הג"מ נתן אשכנזי... היתה אחות הג"מ נפתלי הירץ אבד"ק סאניק הנודע בשם דער סאניקער קדוש, כי נהרג על קה"ש, בני הג"מ משה מבראד שהי' אבד"ק הארחוב, הי' נודע בשם ר' משה ר' מנש... הי' חתן הג"מ מנחם מן מבראד... נכד זקני בעל הלבושים".

הנה, לדעתו, חותנו של רבי נתן - לא היה "בנו" של הגאון רבי מנחם מן, אלא "חתנו". ודבריו נראים יותר מכמה וכמה טעמים. [כאשר הכותב אף מציין את שם אחיה, הדבר מוכיח שהוא ידע היטיב את אשר לפניו, והוא הכיר היטיב את ההסתעפויות המשפחתיות לדורותיהן].

*

מי היה רבי משה מבראד - חותנו של רבי נתן? הוא היה בנו של רבי יעקב מרדכי, נכדו של רבי אברהם אשכנזי קצינלנפויגן אב"ד דק"ק לבוב, בנו של רבי יואל ב"ר משה קצינלנפויגן, שהיה חתנו של הגאון רבי שמואל יהודה קצינלנפויגן בנו של המהר"ם מפאדווה.
חותנו של רבי משה - ה"ה הגאון רבי מנחם מן מבראד, [שנפטר ביום שב"ק, ב' דר"ח אייר,

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

שנת תפ"ח], היה בנו של הגאון רבי דוד היילפרין, שהיה מצאצאי הלבוש - וכנ"ל, ומגזע הגאון המפורסם רבי יואל סירקיש אב"ד דק"ק קראקא - בעל הב"ח זי"ע.

ג

אחרית ימיו / צאצאיו

רבי נתן נפטר בזיקנה מופלגת, ביום שב"ק, יום י' בשבט שנת תקל"ח, ומנו"כ בבראד. [מתורתו, בספר "אמרי נועם" - ראה "צבא רב" עמוד 16, ובספר "מנחה חדשה" שנדפס באלעקסניץ בשנת תקל"ד, דף ל' ע"ב. נדפס הסכמה ממנו בספר "ויעתר יצחק" - ברלין תקמ"ה. וראה עוד אודותיו ב"לתולדות הקהלות בפולין", בהערות שבעמוד 208].

וכך נכתב עליו בפינקס החברא קדישא דבראד: "תקל"ח. י' שבט. מת הישיש הזקן יותר מבן שמונים, הרבני מוה"ר נתן, בן הגאון חכם צבי".

כבר מלתינו אמורה בראש פרק זה, שלא יתכן שהוא היה בן שמונים, עיי"ש.

*

מילדי רבי נתן ומ' בריינדל ידועים לנו:

א] בנם, הגאון רבי צבי הירש - אב"ד דק"ק בארשטיין, [ראה "דבר משה"].

ב] בנם, הגאון רבי משה יעקב - אב"ד דק"ק זבארוב - אביו הגאון המפורסם בעל ה"חוות דעת".

ג] בנם, הגאון רבי אפרים אשכנזי - ה"מגיד מישרים" מבראד, [ראה "אנשי שם", עמוד 191].

ד] חתנו, רבי יוסף. ראה "מאורי גליציה" - הרב מאיר ונדר, ח"ד, עמוד 732.

פרק אחד-עשר

בנו, רבי דוד אשכנזי מיאריטשוב

א

אלה תולדות

בנו הרביעי של ה"חכם צבי", ה"ה הגאון רבי דוד אשכנזי מיאריטשוב, נולד באלטוונא, בסביבות שנת תס"ו.

[יש שהוכיחו שנולד לפני שנת תס"ז, מכך שלא ניתן לו השם "זלמן". שכן, ביום כ"ב בכסלו של שנת תס"ז, נפטר זקינו - אבי אמו - רבי זלמן מירליש. ומאחר שלא נקרא הוא על שמו, ואילו אחיו הקטן שנולד אחריו, הוא זה שנקרא על שמו - וכדלהלן, מכאן, שהוא נולד לפני פטירתו, שאילו נולד אחר פטירת הסבא רבי זלמן, היה אביו מעניק לו את שמו].

*

בהגיעו לפרקו, שידכו גיסו הגדול - בעל אחותו - הגאון רבי אריה לייבוש, לבתו של הקצין רבי [גרשון] נתן מזאלקאווא, בנו של הקצין רבי בצלאל [ב"ר נתן] מוכסן מזאלקאווא, [נפטר בחוה"מ סוכות, יום י"ט בתשרי שנת תנ"ז, ושם מנו"כ]. ראה ב"כתבי הגאונים" עמודים 32-34, הרחבת דברים אודות רבי נתן, שם אבותיו וצאצאיו, ועוד.

"אחר שנתקשר הרב הקצין ר' נתן מזאלקווי ג"כ עם בית אבינו, ועם גיסי הנ"ל, שהמציא לו

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

חשקו וחפצו באחי ר' דוד - דברי אחיו היעב"ץ ב"מגילת ספר" שלו [עמוד 67].

*

ברבות הימים, נתעלה ר' דוד לשמש כאב"ד דק"ק יאריטשוב.
ברם, בערוב ימיו, ערק משם, ובא לו בסתר לק"ק לעשנוב, ושימש שם כ"שמש" דמתא...
כאשר בני העיר אינם יודעים את זהותו ואת יחוסו הרם. טרם פטירתו, גילה להם מי הוא, ותהום העיר.

ב

פטירתו / צאצאיו

רבי דוד נפטר בדמי ימיו, בהיותו כבן חמישים שנה, ביום כ"ז בניסן [י"ב למטמוני"ם], שנת תקי"ז, ומנ"כ בלעשנוב.

ואלה הדברים שנכתבו על מצבת קברו:

"קינה לדוד מיבעי ליה, לגופי' נח נפשי', תקט"ב ליצירה, י"ב לספירה, חבל על ש'מ'ש [רמז להיותו "שמש" וכנ"ל. נא"ו] גדול שאבד מן העולם, שם לילות כימים בלימוד התורה ועבודת הבורא, ידיו רב לו במשנה מקרא וגמרא וסברא, לא פסק פומי' עד צאת שמשו וטהר גברא. יצאה נשמתו בטהרה, הגאון החסיד ר' דוד בן הגאון המפורסם חכם צבי ז"ל, [כתבי הגאונים], עמוד 34].

*

מצאצאיו, ידועים לנו:

א. בנו, הגאון רבי ישראל משולם זלמן אשכנזי מפאמארין, אבי הגאון רבי דוד מטארניגראד, זקינו של הרה"ק בעל ה"דברי חיים" מצאנז ז"ע. נפטר ביום י"ד במרחשוון שנת תקל"ו.
ב. בתו, הרבנית עלקא ע"ה, אשת הגאון רבי ברוך בריסקער מבראד, שעלה לארץ-הקודש, ונפטר במאהילוב. [ראה: "יסוד המעלה", מאת הרה"ח רבי אהרן סורסקי הי"ו. וראה שם אודות חמשת ילדיהם].

*

כמו כן, ידוע על מחבר הספר הנדיר "כוכב מיעקב", ה"ה הגאון רבי יעקב ב"ר אפרים קארצמאן, שהוא היה נכדו של רבי דוד אשכנזי מיאריטשוב - בן ה"חכם צבי" ז"ע. ברם, עד עתה לא נודע סדר יחוסו למעלה בקודש כיצד. המחבר, נולד בסביבות שנת תק"פ, בטיסמניץ שבגליציה [כיום באוקראינה]. ונפטר בדמי ימיו בסביבות שנת כת"ר. [וראה "מאורי גליציה" הנ"ל, ח"ד, עמוד 442].

הספר "כוכב מיעקב" - קונטרס חשבונות הראיה" - [אשר חשבו בית דין הגדול בירושלים לעת קידוש החודש, אשר אספתי גרגרים כעמיר גורנה מספרי התוכנים הקדמונים, והוספתי טעמים לשבח לכל דבר ודבר. עוד הוספתי נופך משלי, איזה לוחות הבאים בסוף הקונטרס, ובקונטרס הזה יבוארו כל דברי הרמב"ם זללה"ה הדק היטב, וכמה דברי רבותינו ז"ל במקומות שונות, ולנסיון החשבונות הצגתי בסוף הקונטרס עניני הליקויים אשר יאמתו הענין לעיני כל. ולדעתי לזה כווננו רז"ל בענין חכמתינו לעיני העמים. הצעיר יעקב בהרב המנוח מהו' אפרים זצלה"ה קארץ מאן מטיסמניץ. ציטוט מנוסח השער] - נדפס בלבוב בשנת תרכ"ד.

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

בהסכמת הגאון המפורסם רבי יוסף שאול נאטהנזאהן מלבוב, הוא מציין אודותיו שהוא מנכדיו של רבי דוד דנן. [בסוף הספר "התנצלות בן המחבר זצ"ל" - רבי דוד קארצמאן].

פרק שנים-עשר חתנו, מרבני וואהלין

א

פרטי תולדות

בתו החמישית של ה"חכם צבי" זי"ע, הרבנית מ' דבורה ע"ה, נולדה באלטונא בסביבות שנת תס"ח.

פרטים אודותיה לא מצאנו, מלבד זאת שמקום מגוריה באחד מערי מדינת וואהלין, וכפי שמזכירה אחיה היעב"ץ בספרו: "אחותי הצעירה דבורה תי", נשאת לנכד הרב ר' יואל מאוסטרא, גם אביו ובנו בעלה של אחותי, הם רבנים בוואלין, ["מגילת ספר", עמוד 69].

ב

מי היה בעלה? / צאצאיהם?

שם בעלה, לא ידוע לנו. אך זאת ידענו עליו, שהוא היה נכדו של הגאון רבי יואל היילפרין - אב"ד דק"ק אוסטראה.

כמו כן ידוע לנו, שהוא שימש ברבנות באחד מערי מדינת וואהלין - וכלשון אחיה היעב"ץ הנ"ל - "גם אביו ובנו בעלה של אחותי, הם רבנים בוואלין". גם אודות יוצאי חלציהם, לא ידוע לנו מאומה.

*

יש משערים שבעלה היה בנו של הגאון רבי נתן הלוי - אב"ד דק"ק פולנאה שבוואהלין, חתנו של רבי יואל הנ"ל, שהוא היחיד הידוע לנו מילדי ר' יואל שהיה דר בוואהלין. אולם, אין הדברים ברורים עדיין כל צרכם, ויש עוד מקום לבדוק עוד.

פרק שלשה-עשר בנו, רבי אברהם משולם זלמן אשכנזי מאוסטראה

א

לידתו ונישואיו

בנו החמישי של ה"חכם צבי" זי"ע, ה"ה הגאון רבי אברהם משולם זלמן אשכנזי - אב"ד דק"ק אוסטראה.

נולד באלטונא בסביבות שנת ת"ע, והוא היה צעיר האחים והאחיות שנולדו שם לאביו ה"חכם צבי" זי"ע.

*

בהגיעו לפרקו נשא את הנערה היתומה - הרבנית מ' יוטא ע"ה, בתו של רבי אהרן

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

מאוסטראה שנפטר בימי עלומיו, ובתו נתגדלה בבית אבי אביה - הקצין **רבי יוזפא אוסטערער מאוסטראה**, ותהי לו לבת, ור' משולם זלמן היה לו מאז - כחתנו. שידוך זה, נעשה ע"י אחיו הגדול **היעב"ץ**, "ועזבתי את בית אבי, אחר שעשיתי שידוך עם אחי **הקטן שבכולנו**" - לשונו ב"מגילת ספר" שלו, [עמוד 70]. ועוד: "אבל לאחי הארבעה, לא לבד שלא היה צריך לתת להם מאומה, אבל אדרבא הוא היה לוקח מהם הרבה, ביחוד **מהקצין המ' יוזפא אוסטרא**, שעשיתי אני עמו שידוך להשיא אחי הקטן לבתו", [שם, עמוד 67]. על התואר "בתו" שמזכיר כאן **היעב"ץ**, כבר מלתינו אמורה - דהיינו: "נכדתו" - שנתגדלה אצלו כ"בתו", וכנ"ל. כך אנו גם מוצאים את התייחסותו של **הסבא הקצין ר' יוזפא** עצמו לנכדתו ולבעלה, כבתו וכחתנו. כך הוא כותב להם בצוואתו: "**בתי נכדתי הרבנית מרת יוטא שת'...** אהובי חתני **הרב הגאון מו' משולם זלמן**". [ראה בסוף הספר "מזכרת לגדולי אוסטרהא", אות ט'].

ב

רבנותו / חיבורו

ר' משולם זלמן כיהן ברבנות העיר אוסטרהא - עיר מגורי בית חותנו. תחילה, שימש כרב הקלויז דק"ק אוסטרהא. לימים, עלה ונתעלה לכהן שם כאב"ד הקהילה הקדושה.

*

שנים ספורות לאחר פטירתו, בשנת תקמ"ג, הדפיס בנו הגדול בבית הדפוס שבקוריץ את חידוש תורתו של אביו, ה"ה ספר שאלות ותשובות "דברי רב משלם". "חידושים על כמה שו"ת ודברים תמוהים, בדברי הרמב"ם, ועל כמה מסכתות. על הלכות ואגדות, ועל ביאורי מדרשים, ספרי וספרא. ועל הקושיות של הגאון תוספות יום טוב זצ"ל. ועל ספר המצוות של הרמב"ן. וסודות נפלאים. דרושים והספדים" - מתוך נוסח השער. [הסכמת ר' משולם זלמן, נמצא על ספר "ברוך מבנים אשר", זאלקאווא תק"ט].

ג

אחרית ימיהם

ר' משולם זלמן נפטר בר"ח שבט שנת תקל"ז, בפאסטוב שבפלך קיעב [אוקראינה]. ואלה הדברים אשר כתבו על מצבת קבורתו:

"פ"נ, חמדה גנוזה, מזה בן מזה, הנמצא כזה, איש קדוש עובר אלינו, גאון עוזינו, מחמד עינינו, קדוש ישראל מלכנו, גדול הי' בששך - ושם לו ברקת, ה"ה כבוד **הרב הגאון הגדול המפורסם מ' אברהם משלם זלמן** **בהגאון המפורסם חכם צבי זללה"ה**, אשר הדרתו בק' אוסטרהא והגליל. נפטר ר"ח שבט תקל"ז לפ"ק. תנצב"ה". [מזכרת לגדולי אוסטרהא, סימן ס"ד].

*

הרבנית מ' יוטא ע"ה, נפטרה ביום כ"ז בניסן שנת תקמ"ז. על מצבת קבורתה נכתב: "פ"נ. ביום כ"ז ניסן תקמ"ז, לפ' אשה גדולה בת מלכי, אשר שיאם לשמים הי' עולה, הרבנית המפורסמת מרת יוטא בת **הרב מ' אהרן**, אשת **הרב הגאון המפורסם מ' אברהם משולם זלמן** שהי' אב"ד ור"מ

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

פ"ק אוסטרעא והגליל. תנצב"ה. [מזכרת לגדולי אוסטרעא, סימן ס"ד].

ד

זרע ברך ה'

ואלה שמות צאצאיהם הידועים לנו:

א. בנו, הגאון **רבי צבי הירש אשכנזי** - אב"ד הקלויז דק"ק אוסטרעא, ואב"ד דק"ק ברדיטשוב.
[דעת קדושים" - עמוד 56, וראה "מזכרת לגדולי אוסטרעא" בערכו].

ב. בנו, **רבי אהרן אשכנזי**.

ג. בנו, **רבי חיים אשכנזי**.

ד. חתנו, הגאון **רבי אברהם צבי** - אב"ד דק"ק הוסיאטין. [ראה: בראש שו"ת "בית יצחק".
וראה עוד "לתולדות הקהילות בפולין", עמוד 215].

ה. בתו, הרבנית מ' רבקה ע"ה, אשת בן דודה הגאון **רבי נפתלי הירץ רוקח**, שהיה בן גיסו **רבי משה רוקח**, מזוגתו השניה - אחותו הרבנית מ' לאה הנ"ל.

פרק ארבעה-עשר

יוצאי חלציו של ה"חכם צבי" זי"ע שנפטרו בילדותם

ששה מילדיו של הגאון הקדוש **רבי צבי אשכנזי** - ה"חכם צבי" זי"ע, נפטרו ונעדרו בילדותם
רח"ל. את הראשונה שבהם כבר הזכרנו, ה"ה בתו הבכורה, היחידה מזיווגו הראשון, שנולדה לו
בעיר אויבן, בסביבות שנת תמ"א, ונהרגה שם יחד עם אמה הי"ד, בשנת תמ"ו.
כך מתאר זאת אחיה הגאון **היעב"ץ זי"ע** במגילתו: "ויבא כדור של אש מ'קנה השרפה' הגדול
שקורין 'קאנאן', ויפול בבית שהוא דר שם אמ"ה [אבי מורי הרב] ז"ל, ויך את הבית רסיסים
ובקיעים, ויקח הכדור את אשתו הראשונה, עם הילדה שהיה לו ממנה" ... [מגלת ספר" עמוד 8].

*

יתר ילדיו של ה"חכם צבי" זי"ע - מלבד הבת הזו, כולם הם מזיווגו השני, ה"ה הרבנית מ'
שרה רבקה ע"ה, בתו של הגאון **רבי משולם זלמן מירלש** - אב"ד דק"ק אה"ו.
חמשה מילדיהם של ה"חכם צבי" והרבנית מ' שרה רבקה ע"ה, נפטרו גם הם בילדותם
רח"ל. להלן, ננסה ללמוד אודותם, רובם ע"פ רשימותיו של הבן הגדול הגאון **היעב"ץ** - ב"מגילת
ספר" שלו.

א

בנו, הילד משה ז"ל

הראשון מהבנים הידוע לנו שנפטר בילדותו, הוא הילד **משה** - בנו של ה"חכם צבי" זי"ע,
שנולד באמשטרדם, ונפטר שם בילדותו, ושם מנו"כ.
על מצבת קבורתו נכתב: "קבורת הילד הנחמד **משה במוהר"ר צבי אשכנזי אב"ד ור"מ בק"ק**
אמשטרדם. נפטר י"ח כסלו תע"ב לפ"ק".
[ראה: "תולדות רבינו והליכותיו בקודש", שבראש ספר "בנין שאול", עמוד נט. מאת הרה"ג
רבי פינחס אברהם מייערס - אב"ד האג, מח"ס "נחלת פינחס"].

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

ב

בתו, הילדה בת שבע ע"ה

בת נוספת הידוע לנו שנפטרה בילדותה, היא הילדה בת שבע - בתו של ה"חכם צבי" זי"ע, שנולדה באמשטרדם, ונפטרה שם בילדותה, ושם מנו"כ. על מצבת קבורתה נכתב: "הילדה בת שבע בת ה"ה מוה"ר צבי אשכנזי אב"ד ור"מ באמשטרדם. נפטרה ט"ו שבט תע"ב לפ"ק". [ראה "בנין שאול" הנ"ל].

ג

בנו/בתו - שנפטר/ה באמשטרדם

אין אנו יודעים פרטים מדויקים על השלישי מיוצאי חלציהם של ה"חכם צבי" זי"ע שנפטרו בילדותם.

המדובר הוא בילד או ילדה - בנו/בתו של ה"חכם צבי" זי"ע, שנולד/ה באמשטרדם, ונפטר/ה שם בילדותו/ה, ושם מנו"כ.

להרחבת והבנת הדברים. הנה, על עצם קיומה ופטירתה של בן או בת, נמצינו למדים על פי דברי היעב"ץ בספרו. שם הוא מספר שאמו ילדה לאביו חמשה עשר ילדים. "שם, [באפטא, בשנת תע"ה], ילדה אמי מורתי הרבנית - בת. היא היתה האחרונה, אחר שהולידה לאבי חמשה עשר ילדים. ותעמוד מלדת", לשונו ב"מגילת ספר" שלו [עמוד 40].

והנה, בעקרו מאמשטרדם, בשנת תע"ד, לא נשאו בחיים כי אם עשרה מילדיו, כולל הבת דלהלן. "מעמדן, נסע אמ"ה [א"ב מ'ורי ה'רב] ז"ל, בטיפולו גדול, כי היינו "חמשה" בנים ו"חמש" בנות לאבי ולאמי ז"ל. כולנו נולדנו להם באלטונא. ובת "אחת" קטנה, היא לבדה נשארה מהנולדים לאמ"ה ז"ל באמשטרדם - שלא נתקיימו. גם הבת הזאת מתה בדרך".

תקופה זו, היתה טרם לידת הבת החמשה-עשר במספר. הרי לנו, שעד אז כבר ילדה ארבעה-עשר ילדים. כאמור, כאשר ערק החכם צבי מאמשטרדם, היו בני המשפחה רק אותם העשרה שנולדו באלטונא, ועוד בת קטנה שנולדה באמשטרדם.

מכאן, שמלבד בת קטנה זו, היו שלשה ילדים שנולדו לו באמשטרדם, ונפטרו שם. והרי, מלבד שתי הבנות דלהלן, מצאנו עוד בן ובת שנמנו לעיל, ומשום כך עלינו למנות כאן בן או בת נוספים, שנולד/ה ונפטר/ה באמשטרדם.

ד

בתו, הילדה שנפטרה בעמדין

אין אנו יודעים את שמה של בת נוספת של ה"חכם צבי" זי"ע - הרביעי מאלו שנפטרו בילדותם רח"ל. ילדה זו, נולדה לאביה ה"חכם צבי" זי"ע באמשטרדם, ונפטרה בילדותה בעמדין, ושם מנו"כ.

על פטירתה, מספר אחיה היעב"ץ: "שם - [בעמדין, עלי דרך לפולין] - קבר אמ"ה ז"ל בתו הקטנה". [מגילת ספר, עמוד 37].

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

ה

בתו, הילדה הצעירה, שנפטרה בלבוב

גם שמה של הילדה הנוספת - בת הזקונים של ה"חכם צבי" זי"ע - חמישי במנין ילדיו שנפטרו בילדותם רח"ל, אין אנו יודעים.
הבת, נולדה באפטא, בשנת תע"ה. שם - [באפטא], ילדה אמי מורתי הרבנית - בת, היא היתה האחרונה, אחר שהולידה לאבי חמשה עשר ילדים. ותעמוד מלדת. [שם, עמוד 40].
ילדה זו, נפטרה בילדותה, בלבוב, בהיותה בת שלש שנים, למחרת פטירת אמה האלמנה, הרבנית מ' שרה רבקה ע"ה אשת ה"חכם צבי" זי"ע, ביום שלישי - יום ד' בשבט שנת תע"ט.
על פטירתה, מספר אחיה היעב"ץ: "וביום שלאחריו - [לאחר פטירת אשת ה"חכם צבי" זי"ע] - מתה אחותי הקטנה, ילדה בת שלש שנים." [מגילת ספר, עמוד 65. וראה עוד דבריו שם, בעמוד 70].

פרק חמשה-עשר

מבניו וחתניו של ה"חכם צבי", שאינם כלל מיוצאי חלציו... [רשימה שניה]

עתה, עם סיום רשימת כל יוצאי חלציו של ה"חכם צבי" זי"ע, לא נותר לנו אלא להשלים את רשימת אותם האישים שיוחסו בטעות כילדיו של ה"חכם צבי". [יבוא על הברכה ידידינו הרב יוסף נחמיה הכהן קוואדראט מלונדון שנסתייענו רבות ברשימות מחקריו המחכימים].
בפרק שביעי, ערכנו "רשימה ראשונה" של שמותם ותולדותיהם של חמשה אישים מפורסמים, שנרשמו בטעות כבן או כחתן של ה"חכם צבי". להלן, ארבע אישים נוספים, שנרשמו אף הם בטעות כבן או כחתן של ה"חכם צבי" זי"ע, ה"ה:

א

רבי נפתלי "צבי" בנו של ה"חכם צבי" - שמו כשם אביו!!

יש רושמים את הגאון רבי נפתלי צבי אשכנזי, אשר נשא לאשה את בתו של רבי יוסף מאי מלבוב, כבנו של ה"חכם צבי" זי"ע. [וראה בסוף הקונטרס הנפלא "חלקי אבנים", שנדפס בספר "נשאל דוד". מהדורת ירושלים - תשמ"ב. ב"השמטה" שבסוף הקונטרס הנ"ל].
ברם, ברור הדבר שחל כאן טעות. והרי לא יתכן שה"חכם צבי" יעניק לבנו את שמו שלו עצמו - "צבי".

ב

רבי זוסמאן - חתנו של ה"חכם צבי"?

בספר "אהלי שם" [פינסק תרע"ב], ברשימת רבני העיר "בראהין" שבפלך מינסק, מפרט את שלשלת יחוסו של הגאון הקדוש רבי שלום פערלאוו [פרלוב] מקוידנוב בראהין - בעל ה"משמרת שלום" זי"ע, מאדמו"רי שושלת לכוביץ-קוידנוב.
בין היתר, הוא מייחס אותו שם עד "הר" זוסמאן - חתן הגאון חכם צבי, שהי' נכד בעל השער אפרים".

*

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

הנה, מאחר שרבי שלום נולד בשנת תרי"א, ועל פי הנכתב שם, הוא היה בנו של **רבי ברוך מרדכי, שהיה חתן רבי דוב משה בן רבי זוסמאן דנון**, הרי לנו ארבעה דורות בלבד מר' שלום ועד לחתן ה"חכם צבי" זי"ע...

דברים תמוהים, שקשה להולמם במבחן השנים.
ברור הדבר ש"פליטת קולמוס" מצינו כאן, וכפי שפרטים נוספים בעצם היחוס דלעיל אינם מדויקים כל כך. וכבר העמידו חוקרי תולדות החסידות את יחוסו של רבי שלום על מכונו ועל בוריו. [וראה בקובץ "בית אהרן וישראל" חלק ע"ח, עמוד קל"ג, שרבי זוסמאן היה "נכדו" של ה"חכם צבי" זי"ע, ולא "חתנו"].

ג

רבי מאזעס ענגיל - חתנו של ה"חכם צבי" ?

בכתב היוחסין של משפחת קנאפפלער, מפורט יחוסם עד הגאון [המקובל] **רבי מאזעס ענגיל - אב"ד דק"ק פילישווערעשוואר** [אשר בין "אובן" ובין "טיניא" שבהונגריה].
עליו מצויין שם, שנשא את בתו של ה"חכם צבי" זי"ע.
ברם, כבר העירו על כך חוקרי יהדות ורבנות הונגריה, ש**רבי מאזעס** לא היה "חתנו" של ה"חכם צבי" עצמו, כי אם חתנו של אחד מ"צאצאי" של ה"חכם צבי" זי"ע.

*

[על עצם המסורת הקושרת את משפחת "ענגיל" לצאצאי ה"חכם צבי", מצאנו סימוכין ממקומות אחרים. משום כך, יש ששיערו שאכן היה ל"חכם צבי" חתן בשם כזה. ברם, על פי דברינו עד עתה, ברור הדבר שלא היה לו חתן בשם זה, וכנ"ל. וראה "ויתילדו" מאמר 26].

ד

רבי יעקב חריף מלעשנוב - חתנו של ה"חכם צבי" ?

בטעות רשמו את הרבנית מ' פריידא ע"ה, אשת הגאון **רבי יעקב חריף מלעשנוב**, כבתו של ה"חכם צבי" זי"ע.

טעות זו, השתרשה כה חזק בקרב חוקרי תולדות ה"חכם צבי", עד שעד עתה כמעט ולא היה מי שהעיר אודותיה, והעתיקו זאת אצל כל יוצאי חלציו של **רבי יעקב חריף מלעשנוב**. [אף אנו רשמנו זאת טרם עלינו על טעות זו, ב"ויתילדו" מספר 5, ובמגילות יוחסין שונים שערכנו בס"ד. גם אנא עבדא - עורך המדור, מזרעא דרבי יעקב חריף קאתינא, על ידי חתן נכדו - זקינינו הגה"ק **רבי משולם כ"ץ אב"ד דק"ק בולחוב**, קאריץ ולבוב, ומחבר הספר המפורסם: "עיקר תוספות יום טוב"].

אודות טעות זו ומקורה, כבר הרחבנו מעט ב"ויתילדו" מספר 100, [פרק שביעי, אות ב'], ובפרק הבא, יורחב מעט ענין זה, ומשום כך אין מן הענין לכפול כאן את הדברים שוב.

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

פרק ששה עשר

שיעור לדוגמא! כיצד נוצרים "מגילות יוחסין" משובשות המייחסות בטעות משפחות שלמות כצאצאיהם של גדולי ישראל שלא נמנו מעולם עם אבות משפחה זו?
עד כאן, חקרנו את זהותם של ילדיו של ה"חכם צבי" עצמו, ונוכחנו לראות אשר לרשימת ילדיו נכנסו גם מי שנמנה בטעות עם ילדיו. בפרקים שלפנינו, הגענו לתשעה דמויות שכאלו. ברם, זאת למודעי, אשר כפול ומכופל ממספר זה, הם אותם הדמויות אשר נמנו בטעות כ"נכדים" וכ"נינים" של ה"חכם צבי". ככל שהדורות מתרחקים והולכים החל מה"חכם צבי" ולמטה, כך מוכפלים מספר האישים שנכנסים בטעות למשפחת צאצאי ה"חכם צבי" זי"ע. וכך אנו נאלצים להשמיט משפחות שלמות ממגילות יוחסין משפחתיות מבין הצאצאים של משפחה מיוחסת זו. [מובן מאליו, שמשפחת ה"חכם צבי" ננקטה כדוגמא בעלמא, וכדבר הזה אנו נפגשים דבר יום ביומו אצל רבים מגדולי עמינו, אשר משפחות רבות מייחסים את עצמם בטעות עם צאצאיהם].

*

מאחר ומטרתו של המדור דנן לשמש כעזר והכוונה לחקר ועריכת מגילות יוחסין, אי לכך, נערוך לפני הקוראים מעין שיעור קצר לדוגמא, אשר על ידה ניווכח כיצד נוצרים "מגילות יוחסין" משובשים, כאשר אין בודקים כראוי ולא חוקרים היטב את המקורות ואת אמינותם ומדת דיוקם. [לא הרחבנו כאן בכל הפלפולים והמקורות כולם, המגיעים לכדי חמשה עד ששה מאמרים. שלמים].

ומכאן, ידון הקורא על השאר, וידע לכלכל צעדיו כראוי בבואו לחקור את יחוסו ולשזור את "חבל הכסף - זו שלשלת היוחסין" [כדרשת חכמינו ז"ל ב"איכה רבתי"].

א

יחוס משפחות: רוטנר, וייס, עפשטיין - עד ה"חכם צבי" זי"ע

מגילת יוחסין סדורה להם לכמה מצאצאי משפחות: רוטנר, וייס, עפשטיין. המשתלשלת ועולה עד גדולי ישראל לדורותיהם, וגולת הכותרת שלה - ראש המשפחה הגאון הקדוש רבי צבי אשכנזי - בעל ה"חכם צבי" זי"ע.

להלן, פירוט סדר היוחסין למעלה בקודש, כפי הרשום על ידם. [קיצרנו ביתר ענפי היוחסין, והעתקנו את החלק השייך לבירור היחוס עד ה"חכם צבי" בלבד. ועוד חזון למועד בע"ה, למערכה בפני עצמה, בכמה חידושי יוחסין מרעננים ומרתקים במגילת היוחסין של הרב מחליסה זצ"ל].

*

[א] רבי נחמן רוטנר - שו"ב ומו"ץ בבערעזיף.

[ב] חתן רבי מאיר וייס - דיין ומו"ץ בטעטש.

[ג] חתן דודו רבי אריה לייבוש וייס מזידיטשוב.

[ד] חתן רבי מרדכי עפשטיין מזידיטשוב.

[ה] בן רבי אפרים פישל עפשטיין מקאליש.

[ו] בן רבי יוסף עפשטיין - אב"ד קיטוב.

[ז] בן רבי אליעזר דוב [לייער בער] - שעלה לארץ הקודש.

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

[ח] חתן רבי שאול חריף - אב"ד זורבנה ואלעסק. [יג]. [טז].

[ט] בן רבי יעקב חריף - אב"ד לעשנוב. [יא].

[י] בן רבי משה פינחס - ר' משה חריף - אב"ד ור"מ לבוב.

*

רבי יעקב חריף - הנ"ל אות ט - חתן

[יא] רבי צבי אשכנזי - בעל ה"חכם צבי" - אב"ד לבוב.

[יב] בן רבי יעקב ז"ק - ולמעלה בקודש.

*

רבי שאול חריף - הנ"ל אות ח - חתן

[יג] רבי אליעזר.

[יד] חתן רבי אפרים פישל מלודמיר.

[טו] אשר יחוסו משתלשל ועולה עד המהרש"ל - ולמעלה בקודש.

*

אשת רבי שאול חריף - הנ"ל אות ח' - שמה

[טז] הרבנית מ' רויזא ע"ה.

[יז] נכדת רבי אברהם יהושע העשיל - הרבי ר' העשיל מקראקא.

[יח] בן רבי יעקב - אב"ד לובלין - ולמעלה בקודש.

ב

מילתא דתמיהא שנינו כאן

עוד בטרם ירדנו למקורותיה של מגילה זו, וכבר עלתה לנו מספר רב של תמיהות וספיקות
בנאמנותה של יחוס זה. והם:

ראשית. על פי הנכתב כאן, היה רבי שאול מזאראוונא חתנו של "רבי אליעזר". ברם, הרי
נמצא בידינו העתק נוסח מצבת זוגתו של רבי שאול, ואכן שמה "רויזא" - כפי שנרשם במגילת
היוחסין הנ"ל, אלא ששם אביה נכתב שם: "רבי יצחק", ולא "רבי אליעזר"?

ולא עוד, אלא שעל פי כותבי היוחסין, ידענו את זהותו של רבי יצחק זה, ה"ה הגאון רבי
יצחק באב"ד מבראדי - אב"ד דק"ק קראקא.

והדברים נראים נכונים, שהרי לפי זה יוצדק מה שנרשם עליה, שהיא היתה נכדתו של הרבי
ר' העשיל מקראקא, שכן המדובר הוא בהגאון רבי יצחק באב"ד - אב"ד דק"ק קראקא, בן הגאון
רבי יששכר בעריש מקראקא, בנו של הרבי ר' העשיל מקראקא.

מי הוא - אם כן - אביה של מ' רויזא אשת רבי שאול חריף, רבי אליעזר נכד המהרש"ל, או
רבי יצחק באב"ד מקראקא?

*

תמיהה רבתי נוספת, העולה על כולנה: הרי נמצא בידינו גם העתק נוסח מצבת בעלה של מ'
רויזא, ה"ה הגאון רבי שאול הנ"ל, ועל פי הנכתב על מצבתו, היה שם אביו: רבי יהודה לייב?!

מי הוא - אם כן - אביו של רבי שאול חריף, האם רבי יעקב חריף מלעשנוב, או רבי יהודה

לייב?

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

יתירה מזו. הרי זהותו של רבי יהודה לייב ידועה לנו ממקום אחר, והוא: **רבי יהודה לייב, בנו של רבי יעקב, שהיה חתנו של רבי משה חריף מלבוב.** מיהו - אם כן - רבי שאול זה? האם הוא "נכדו - בן בתו" של רבי משה חריף? או שמא "נינו - נכד בתו" של רבי משה חריף?

ג

גירסת הריעב"צ רוטנר מחליסה זצ"ל

אחד מחשובי הרבנים בדורינו שעסק רבות בחקר יחוסו למעלה בקודש, היה הגאון החסיד **רבי יעקב בן ציון רוטנר זצ"ל - אב"ד חליסה**, והוא בנו של **רבי נחמן רוטנר** הנזכר לעיל בראש המגילה דנן. הרב מחליסה, נודע בין מכיריו כבקי עצום בכל רזי היוחסין, ושקד רבות לברר וללבן את שלשלת יחוסו וכן יחוסם של גדולי ישראל רבים, והיה נחשב לבר-סמכא רבא בשטח זה. והנה, הגיע ובא לידינו מגילת יוחסין שערך **הרב מחליסה זצ"ל**, ובה אנו מוצאים גירסא שונה מהנכתב למעלה.

וכך ערך הרב זצ"ל את שלשלת יחוסו למעלה בקודש:

[א] אביו, **רבי נחמן רוטנר - שו"ב ומו"ץ בבערעזין**.

[ב] חתן **רבי מאיר וייס - דיין ומו"ץ בטעטש**.

[ג] חתן דודו **רבי אריה לייבוש וייס מזידיטשוב**.

[ד] חתן **רבי מרדכי עפשטיין מזידיטשוב**.

[ה] בן **רבי אפרים פישל עפשטיין מקאליש**.

[ו] בן **רבי יוסף עפשטיין - אב"ד קיטוב**.

[ז] בן **רבי אליעזר דוב [לייזער בער] - שעלה לארץ הקודש**.

[ח] חתן **רבי שאול חריף - אב"ד זורובנה ואלעסק**.

[ט] בן **רבי יעקב - אב"ד טרמבולה וראב"ד לבוב**.

[י] בן **רבי ישכר דוב בעריש - [אב"ד לבוב]**.

[יא] בן **רבי צבי הירש - אב"ד יבורוב**.

[יב] בן **רבי משה פינחס - ר' משה חריף - אב"ד ור"מ לבוב**.

*

על פי דבריו, אביו של **רבי שאול חריף**, לא היה **רבי יעקב חריף מלעשנוב** - שהיה בנו של **רבי משה חריף** וחתנו של ה"חכם צבי", אלא **רבי יעקב** אחר. דהיינו, הגאון **רבי יעקב - שהיה אב"ד דק"ק טרמבולה וראב"ד דק"ק לבוב**, והוא היה אכן בן נכדו של הגאון **רבי משה פינחס - ר' משה חריף - אב"ד ור"מ לבוב**.

ד

תמיהות נוספות - לאור גירסת הרב מחליסה

הרב מחליסה מציין את מקורו, והוא, "כתב היוחסין" שנכתב על ידי **רבי יהודה לייב מקאלמאי-צפת**, שנדפס מכתב היד על ידי **הרב מנחם מנדל ויז'ניצר** בקובץ "נחלת צבי", חלק ב', [בני ברק, טבת, תש"נ], עמוד ק"ב, אות ד'.

"אני יהודה ליב, בהר"ר אפרים פישל ז"ל, בהר"ר אליעזר ז"ל, בן הרבנית מרת חי' ביילה

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

ע"ה, בת הצדקת מרת בלימא ע"ה, בת הרב הגאון מו"ה שואל חריף זצ"ל אבד"ק זיראווני' ועוד כמה עיירות כמו אלעסק וכדומה, בהרב הגאון מו"ה יעקב זצ"ל, נכד הגאון... מו"ה משה חריף אבד"ק לבוב והגליל זצ"ל. [יש לציין מקורות נוספים לעיון ביחוס זה: "כתב המתיחש" שבראש ספר "יושר דברי אמת" מהדורת מונקאטש תרס"ה, "מגילת יוחסין" שבראש ספר "מבשר עזרא" מהדורת ירושלים תשכ"ח].

*

ואמנם, אין מבואר כאן מי הוא רבי יעקב אביו של רבי שואל חריף, רק זאת מספר לנו כותב היוחסין, שבנו רבי שואל היה נכדו של רבי משה חריף. לכן, יש לשפוט במבט ראשון שהכוונה אל הגאון רבי יעקב חריף - אב"ד דק"ק לעשנוב, שהיה בנו של הגאון רבי משה חריף הנ"ל, וחתנו של בעל ה"חכם צבי". אלא, שמעתה יפלא לכאורה, מדוע אינו מזכיר כלל את יחוסו לבעל ה"חכם צבי"? ברם, בהמשך המגילה, משער כותב האגרת עצמו, לזהות את רבי יעקב אביו של רבי שואל, כ"רבי יעקב אבד"ק טרעמבעלי וראב"ד לבוב, בן ר' יששכר בעריש, בן ר' צבי הירש מיאברוב, בן ר' משה חריף".

[במאמר מוסגר. אם קבלה היא ביד כותב היוחסין שרבי יעקב מטרעמבעלי היה מצאצאיו של רבי משה חריף, נקבל. אולם, על עצם פירוט יחוסו עד רבי משה חריף, כבר העיר ידידינו חוקר היוחסין הרב דובעריש וועבער בקובץ "נחלת צבי" חלק ט' עמוד קמ"ב, שיש לעיין במדת דיוקו, מאחר שאין סדר יחוס זה מתאים כל כך במבחן השנים, ואין כאן המקום להאריך בכך. אך זאת נציין כאן, את דברי הרב מאיר וונדר ב"מאורי גליציה" ח"ב עמוד 800, וראה עוד ב"אלף מרגליות" שלו, מספר 674, שיש סבורים שרבי ישכר בעריש מלבוב היה בנו של רבי אריה לייב אב"ד דק"ק זמושטש. יש המסתייגים מיחוס זה, מאחר שרבי יעקב מטרומבולה נפטר בשנת תצ"ח, שנה בלבד לאחר פטירת זקינו רבי צבי הירש, אולם, המעיין נכוחה, יודה שאין בקושיא מעין זו בכדי להפריך את היחוס].

*

סוף דבר. הרב מחליטה קיבל את השערת כותב היוחסין הנ"ל, ולא קיבל את הדבר כפי שנראה לכאורה בפשיטות, שרבי יעקב אבי רבי שואל הינו הגאון רבי יעקב חריף - אב"ד דק"ק לעשנוב, שהיה בנו של הגאון רבי משה חריף הנ"ל, וחתנו של בעל ה"חכם צבי". והשאלה היא: מדוע?

ה

סיכום השאלות המרכזיות

על מנת ליישב את התמיהות הנ"ל, ולהגיע לדברים ברורים, שומה עלינו תחילה לרכז ולתמצת את התמיהות המרכזיות, ולסכם את המוטל עלינו לבצע על מנת לצאת מן הסבך. ובכן. שלשלת היחוס מוביל אותנו אל שלשה עורקים ראשיים המובילים אותנו לסבך רבתי בין ענפי אילן זה:

א[לפי הנמסר, ראש המשפחה - ה"ה רבי יעקב חריף מלעשנוב - היה חתנו של ה"חכם צבי". עתה, שומה עלינו לבדוק, אם אכן היה לו לבעל ה"חכם צבי" חתן בשם: רבי יעקב חריף

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

מלעשנוב?

ב] רבי יעקב חריף מלעשנוב זה, היה אביו של רבי שאול חריף. עתה, מתפקידינו לבדוק: האם אנו מוצאים אכן בין ילדיו של רבי יעקב מלעשנוב, בן בשם: רבי שאול? ג] אנו מגיעים לדמותו של יהודי שנקרא בשם: רבי שאול, והוא מהעיר "זאראוונא". עתה, על מנת לזהותו נכון, עלינו לבדוק: כמה "שאול" איכא בשוקי ד"זאראוונא"?

1

חותנו האמיתי של רבי יעקב חריף מלעשנוב

בשלב זה, לאחר פרקי המחקר על צאצאי ה"חכם צבי", אנו יכולים לכל הפחות להשיב בוודאות על השאלה הראשונה: רבי יעקב חריף מלעשנוב "לא" היה חתנו של ה"חכם צבי". והרי לנו שיבוש ראשון במגילת יוחסין זו. לפנינו, משפחה עניפה המתייחסת בטעות כצאצאי בעל ה"חכם צבי"!

לא נרחיב עתה בראיות לכך, ונעלה כאן אך ורק תמציתם של דברים, על מנת להגיע לזהותו האמיתי של חותנו של רבי יעקב חריף מלעשנוב.

*

ובכן, המקור הראשון והיחיד לכך שהרבנית מ' פריידא ע"ה בת ה"חכם צבי", נישאה לבעלה הגאון רבי יעקב חריף מלעשנוב, הוא החכם רבי יוסף כהן צדק מלונדון, מצאצאיו של רבי יעקב חריף, במאמרו "דור ישרים" שפירסם בכתב-עת "הגורן" שנדפס בברדיטשוב בשנת תרנ"ח. "אלה תולדות מו"ה משה פנחס חריף... ג) הג"מ יעקב חריף אבד"ק לעשנוב וגליל פאדאליא, חתנא דבי נשיאה בעל שו"ת חכם צבי". אלו דבריו שם, בעמוד 31. ובהערה 64 הוא מוסיף פרטים: "הצעירה מבנות החכם צבי - הרבנית מרת פריידא, אשת ה"ר יעקב חריף, ותלד לו שלשה בנים...". והנה, דבר זה לא קיבל ר' יוסף כ"ץ במסורת מאבותיו, ודבריו נאמרו בהשערה, על פי חשבונות שונות. ברם, כבר הוכח טעותו הגדולה בשילוב שני אישים בני שתי משפחות נפרדות, והפיכתם בטעות לדמות אחת. ברור הוא, שלא היה לו לבעל ה"חכם צבי" כלל בת בשם פריידא, ומשום כך היא גם לא נישאה מעולם לרבי יעקב חריף מלעשנוב.

*

בשנת תשס"ח, נודע לנו שם חותנו האמיתי של רבי יעקב מלעשנוב, מתוך "מגילת יוחסין" עתיקה שנכתבה לפני למעלה ממאתים שנה ונדפסה עתה בסוף ספר כתבי הגר"י [מלעשנוב], אשר רבות הרחבנו במאמרינו "ויתלדו" על ייחודיותו ודייקנותו של מגילה קדומה זו, המגלה לנו אוצרות עתיקים ומהימנים בשטח היוחסין.

ואלה דברי כותב המגילה הנ"ל, [בעמוד ש"ה בנדפס], אחר שמפרט את יחוסו של רבי מרדכי באב"ד מבראד, נכד בנו של הרבי ר' העשיל מקראקא: "בניו של המפורסם ר' מרדכי דעם רבש מבראד... חתניו א' הגאון ר' יעקב אב"ד דק' לעשנוב, שהוא בן הגאון ר' משה חריף". בסוף ספר כתבי הגר"י הנ"ל, נדפסה גם צוואתו של רבי מרדכי באב"ד מבראדי - חותנו האמיתי של רבי יעקב חריף מלעשנוב, שנכתבה ביום רביעי י"א בכסליו שנת תקי"א, ומזכיר שם את חתנו רבי יעקב חריף הנ"ל.

כבר מלתינו אמורה, אשר חביב על מעתיקי יוחסין ליישב בכגון דא: לא קשיא, הא בזיווג

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

ראשון הא בזיווג שני... ברם, כאן עומדת לנו עדותו של הגאון היעב"ץ, אשר במנותו את שמות אחיותיו ב"מגילת ספר" שלו, הוא אינו מונה ביניהן אחות בשם "פריידה", ועוד ראיות רבות אשר אין כאן המקום להרחיב בכך.

*

עתה, מובן "לכאורה" מדוע לא ייחס רבי יהודה לייב מקאלמייא במגילתו את רבי יעקב - אביו של רבי שאול כחתנו של ה"חכם צבי". אולם, בל נקדים את המאוחר, ובהמשך הברור, נגלה את הטעם האמיתי לכך.

ז

רבי שאול [מזאראוונא] - כמה?

בבואינו לחקור את זהותו המדויקת של רבי שאול מזרובנה, עלינו לסכם תחילה את אותם הפרטים המוסכמים על דעת כל המקורות המזכירים את רבי שאול. והם:
א] דעת הר"ל מקאלומיא, וכן העתיק אחריו הרב רוטנר מחליסה זצ"ל, והבאים אחריו, שחתנו של רבי שאול היה שמו הגאון רבי אליעזר, שהיה חתנו של רבי אפרים פישל - נכד המהרש"ל.

ב] הר"ל מקאלמייא מציין את דעת הסוברים ששם אשתו של רבי שאול היה מ' "רויזא". וכן, שהיא היתה נכדת הרבי ר' העשיל מקראקא.

ג] דעת הר"ל מקולומיא, וכן העתיק אחריו הרב רוטנר מחליסה זצ"ל, והבאים אחריו, שאביו של רבי שאול נקרא שמו רבי יעקב. ועוד, שרבי יעקב זה היה "נכדו" של רבי משה חריף.

ד] הר"ל מקאלמייא עצמו מציין שאינו יודע את זהותו של רבי יעקב, וכן אינו יודע לפרט את שלשלת יחוסו עד לרבי משה חריף. ברם, הוא מביא שהוא "שמע" ממאן-דהו, שרבי יעקב זה הוא רבי יעקב אב"ד טרמבולה, והוא מפרט בהמשך את יחוסו של רבי יעקב זה.

ה] וכאן, בעוד שהרב רוטנר זצ"ל, קיבל את הסברא הזו, והוא מעתיקה במגילת היוחסין שלו. באו אחרים ודחו את הדעה הזו, ולדעתם מדובר ברבי יעקב חריף מלעשנוב, שהיה "בנו" של רבי שאול חריף, ולא "נכדו".

*

עתה, יצאנו לבדוק אם ידוע לנו ממקורות קדומים ומהימנים יותר, אודות "רבי שאול" מסויים, הנמנה עם יוצאי חלציו של רבי משה חריף.

והנה, למרבה הפלא, מצאנו לא פחות מ"שלשה" אישים שונים מצאצאיו של רבי משה חריף, הנושאים את השם "רבי שאול". ולא עוד, אלא ששנים מהם אכן קשורים עם העיר "זאראוונא".

לא נלאה את הקוראים בהבאת כל המקורות וההוכחות לכך, ונסתפק כאן בתמצית וריכוז המידע על שלשה "רבי שאול" אלו, שמותיהם, תוארם, תפקידם, זהותם, שמות אבותיהם, שם חותנם, וסיכום יתר הפרטים שנודע לנו אודותם.

מכאן ואילך, ירא הקהל וישפוט, ויגלה כיצד חיברו בין השלשה או לכל הפחות בין שנים מהם, והפכום לאחד, ויבין מאליו כיצד נוצרו השיבושים במגילות היוחסין הנ"ל. עירוב פרשיות שנינו כאן, עירוב גברא בגברא. טעות משולשת...

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

ח

הני "תלתא" רבי שאול - נכדיו של רבי משה חריף

ובכן. הראשון, הוא הגאון רבי שאול - ששימש כאב"ד דק"ק זורובנה [זאראוונא]. הוא היה בנו של רבי יעקב ב"ר ישכר בער - אב"ד דק"ק טרמבוללה [טרעמבאואלי] ודק"ק לבוב [תוך העיר]. אביו, רבי יעקב, היה נכדו של רבי משה חריף מלבוב. שם חותנו של רבי שאול זה, הוא הגאון רבי אליעזר, שהיה חתנו של רבי אפרים פישל נכדו של המהרש"ל.

רבי שאול זה, הוא זה שהיה חותנו של רבי אליעזר בער - מאבות משפחת עפשטיין - שנסע לארץ הקודש, המוזכר ב"מגילת יוחסין" הנ"ל, שנכתב ע"י רבי יהודה לייב מקולומיא.

*

השני, הוא הגאון רבי שאול - ששימש כאב"ד דק"ק קאליש. הוא היה בנו של רבי יהודה לייב ב"ר יעקב. אביו, רבי יהודה לייב, היה חתנו של רבי משה חריף מלבוב. שם זוגתו, מרת רויזה ע"ה, שהיתה בתו של חותנו - הוא הגאון רבי יצחק באב"ד דק"ק קראקא, בן בנו של הרבי ר' העשיל מקראקא. רבי שאול זה, נפטר בק"ק זורובנה [זאראוונא], [ביום ה' בניסן, שנת תק"ט], ושם מנו"כ. [הרבנית מ' רויזא ע"ה, נפטרה ככלות השבעה לבעלה, ביום י"ב בניסן, שנת תק"ט, ומנו"כ בסמוך לבעלה].

*

השלישי, הוא הנגיד הגאון רבי שאול מאלעסק. הוא היה בנו של רבי יעקב חריף - אב"ד דק"ק לעשנב. אביו, רבי יעקב, היה בנו של רבי משה חריף מלבוב, וחתנו של רבי מרדכי באב"ד - מבני בניו של הרבי ר' העשיל מקראקא. חותנו, הוא הגאון רבי יוסף - אב"ד דק"ק אלעסק. [מקורו בבירור נפלא ומורחב מרשימות ידידנו חוקר היוחסין הרב דובעריש וועבער מברוקלין]. רבי שאול זה, היה תחילה מתושבי ק"ק אלעסק, ואח"כ מתושבי ק"ק בראדי, ובנה שם בית המדרש שנקרא על שמו. רבי שאול זה, היה זקינו - אבי אמו - של הגאון המפורסם בעל ה"ישועות יעקב" זצ"ל.

*

עתה, אנו יכולים להבחין בנקל שנתערבבו להם לכמה וכמה מכותבי המגילות - חדשים וגם ישנים - בין שלשה דמויות אלו, ולא הבחינו ששלשה אנשים אחרים המה, ושלשתם נכדיו של רבי משה חריף. ואם כי יש עדיין להעמיק חקר, על מנת למצוא סימוכין נוספים למסקנותינו, למרות זאת, נראה קרוב לוודאי לסכם זאת נכון לעתה - כך:

[א] רבי שאול דגן - מאבות משפחת "עפשטיין", היה רבה של זורובנה בלבד, ולא היה דר מעולם באלעסק, וק"ו שלא שימש שם ברבנות.

[ב] האשה מ' רייזה ע"ה, נכדתו של הרבי ר' העשיל מקראקא, לא היתה זוגתו של רבי שאול זה, כי אם אשת רבי שאול השני - רבה של קאליש, כפי שנכתב במפורש על מצבתה.

[ג] אביו של רבי שאול דגן, הוא אכן רבי יעקב מטרמבולה, כדעת הרב רוטנר מחליסה זצ"ל, ואילו רבי יעקב חריף מלעשנב, הוא אביו של רבי שאול השלישי - מאלעסק.

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

*

לפנינו דוגמא ל"מגילת יוחסין" משובשת, המייחסת בטעות משפחה עניפה בישראל כצאצאי בעל ה"חכם צבי"!!!
למותר לציין, שהרב מחליטה זצ"ל דייק היטיב בפירוט יחוסו של זקינו - רבי שאול מזרובנה, ולא תיקן ולא הוסיף מדיליה מאומה, וממילא לא התעטר ולא התהדר באדרת לא לו, ולא הוסיף למגילתו "אבות" מזויפים...

פרק שבעה-עשר

סיכום יוצאי חלציו של ה"חכם צבי" זי"ע

נעתרנו לבקשת הקוראים שיחיו, לסיים את פרקי המחקר שבסידרה זו בסיכום שמות יוצאי חלציו של ה"חכם צבי" זי"ע. הן, אלו האמיתיים. וגם - לרבות - את אלו המוטעים.
והרי "סימנא - מילתא היא", וכאשר לימדנו רבותינו ז"ל ש"מסיימים בטוב", אי לכך נייחד אכן את הפרק השבע עשרה - כמנין טו"ב - למלאות בו את "טוב" רצונם של הקוראים היקרים הי"ו, ונערוך בו סיכום חקר צאצאי ה"חכם צבי" זי"ע. וכדלהלן:

א

חמשת בניו הגאונים

א. בנו הגדול - הגאון הקדוש היעב"ץ זי"ע. [בזיו"ר, חתן הגאון רבי מרדכי הכהן כ"ץ - אב"ד דק"ק ברודא, בנו של ה"סמיכת חכמים" זי"ע. בזיו"ר, חתן הקצין רבי נפתלי הירץ קופנהאגן מהלברשטאט. בזיווג שלישי, חתן אחיו הגאון רבי אפרים - בנו של ה"חכם צבי"].
ב. בנו השני - הגאון רבי אפרים אשכנזי מלבוב. [שם חותנו, לא ידוע לנו].
ג. בנו השלישי, הגאון רבי נתן אשכנזי - מחכמי בראד. [חתן הגאון רבי משה מבראד - אב"ד דק"ק הארחוב, מצאצאי המהר"ם מפאדווה, וחתנו של הגאון רבי מנחם מן מבראד, מצאצאי הלבוש, ומגזע הב"ח].
ד. בנו הרביעי, הגאון רבי דוד אשכנזי מיאריטשוב. [חתן הקצין רבי [גרשון] נתן מזאלקאווא, בנו של הקצין רבי בצלאל [ב"ר נתן] מוכסן מזאלקאווא].
ה. בנו החמישי, הגאון רבי אברהם משולם זלמן אשכנזי מאוסטראה - מח"ס "דברי רב משלם". [חתן רבי אהרן מאוסטראה, בנו של הקצין רבי יוזפא אוסטערער מאוסטראה].

ב

חמשת בנותיו / בעליהם - חתניו

א. בתו הגדולה - הרבנית מ' מרים ע"ה, ובעלה הגאון רבי אריה לייבוש - אב"ד דק"ק אמשטרדם, בן בנו של הרבי ר' העשיל מקראקא זי"ע.
ב. בתו השנייה - הרבנית מ' רחל ע"ה, ובעלה הגאון רבי יצחק [אייזנשטאט] - אב"ד דק"ק נעשוויז וביאלה דליטא, בנו של בעל ה"פנים מאירות" זי"ע.
ג. בתו השלישית - הרבנית מ' [שרה] נחמה ע"ה, ובעלה הגאון רבי נפתלי הירץ סג"ל לאנדא הי"ד - אב"ד דק"ק פשעדרבורז, [בן דודו של הגאון המפורסם בעל ה"נודע ביהודה" זי"ע].

נפתלי אהרן וקשטיין משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

ד. בתו הרביעית - הרבנית מ' לאה ע"ה. בעלה הראשון - שמו לא ידוע לנו - בנו של רבי חיים לייזר'ס. בעלה השני, הגאון רבי משה רוקח - אב"ד דק"ק זלאטשוב, בנו של ה"מעשה רוקח" מאמסטרדם.
ה. בתו החמישית - הרבנית מ' דבורה ע"ה, ובעלה - אשר לא נודע לנו שמו - מרבני וואהלין, נכדו של הגאון רבי יואל היילפרין - אב"ד דק"ק אוסטררה.

ג

ששה מיוצ"ח שנפטרו בילדותם רח"ל

א. בתו הבכורה - שנולדה לו מזיווגו הראשון, בעיר אויבן, ונהרגה שם בילדותה, יחד עם אמה הי"ד.
וחמשה - מזיווגו השני:
ב. הילד משה, שנולד באמסטרדם, ונפטר שם בילדותו.
ג. הילדה בת שבע, שנולדה באמסטרדם, ונפטרה שם בילדותה.
ד. ילד או ילדה, שנולדה באמסטרדם, ונפטרה שם בילדותה.
ה. ילדה, שנולדה באמסטרדם, ונפטרה בילדותה בעמדין.
ו. בת הזקונים של ה"חכם צבי", נולדה באפטא, ונפטרה בילדותה בלבוב.

ד

חמשה שנחשבו בטעות כ"בניו" !

את חמשת האישים דלהלן, יחסו בטעות כ"בניו" של ה"חכם צבי" זי"ע, ה"ה:
א. הגאון רבי אליקים געציל - אב"ד דק"ק ראקאוו.
ב. הגאון רבי יצחק אשכנזי - אב"ד דק"ק חודרוב, בעל ה"טהרת הקודש".
ג. הגאון רבי משה - אב"ד דק"ק קמינקא.
ד. הגאון רבי משה אשכנזי מבראד.
ה. הגאון רבי נפתלי צבי אשכנזי, חתנו של רבי יוסף מאי מלבוב.

*

אמור מעתה, שכל יוצאי חלציהם של גאונים אלו, "אינם" נמנים על ידם עם צאצאיו של ה"חכם צבי" זי"ע.

ה

ארבעה שנחשבו בטעות כ"חתניו" !

את חמשת האישים דלהלן, יחסו בטעות כ"חתניו" של ה"חכם צבי" זי"ע, ה"ה:
א. הגאון רבי זוסמאן - זקינו של ה"משמרת שלום" מבראהין.
ב. הגאון רבי יעקב חריף - אב"ד דק"ק לעשנוב, בנו של הגאון רבי משה חריף מלבוב.
ג. הגאון רבי מאזעס ענגיל - אב"ד דק"ק פלישווערעשוואר.
ד. הגאון רבי מרדכי כ"ץ - אב"ד דק"ק ברודא, בנו של ה"סמיכת חכמים" זי"ע.

*

נפתלי אהרן וקשטיין
משפחת ה"חכם צבי" זי"ע

בס"ד

אמור מעתה, שכל יוצאי חלציהם של רבי יעקב חריף - הנ"ל אות ב', ושל רבי מרדכי כ"ץ - הנ"ל אות ד', "אינם" נמנים כלל על ידם, עם צאצאיו של ה"חכם צבי" זי"ע.
ברם, אין הדברים כך אצל צאצאיהם של רבי זוסמאן - הנ"ל אות א', ושל רבי מאזעס ענגיל - הנ"ל אות ג'. שכן, למרות שנשותיהם לא היו "בנותיו" של ה"חכם צבי" עצמו, אולם יתכן מאוד שהם היו מצאצאיו. נכדותיו / ניניו / בני-ניניו / וכו'. אלא שפירוט השתלשלות היחוס שלהן עד ה"חכם צבי" זי"ע, נעלם מאתנו.